

НАСЕЉЕ ОВЧА

(ПАНЧЕВАЧКИ РИТ)

Румунско мањинско село Овча, прострто на једној од узвишица Панчевачког рита, налази се на дванаестом километру од Београда. На северозападу Овчу опасује канал Сибница, на југу Дунав, а српска Борча јој је прва сусетка на југозападу. Од првих познатих почетака око 1660. године Овча је била српско насеље. Међутим од 1815. нао-вамо, када су је населили Румуни из Клека у Горњем Банату, она је чисто румунско село са незнатним бројем породица других националних припадности. Данас Овча броји око 360 домаћинстава, од којих преко 300 румунских, а само неколико десетина српских, досељених по завршеном другом светском рату, у етапама, из околине Пирота, Тимочког среза, Огулинског и других наших крајева.

Трудом и марљивошћу „паора“ Румуна, који на квалитетном овчанском земљишту остварују високе приносе, као и због близине београдске пијаце, Овча је постала богато село, једно од најбогатијих у Банату. Овчани су земљорадници, делимично виноградари и баштовани, затим сточари, док има и мањи број аласа, којих је било више пре довршења насипа (1934). Млађи међу новодосељеним Србима запошљавају се у индустрији.

Прошлост српско-румунске Овче занимљива је и значајна стога што је она, заједно са Борчом, најстарије насеље Панчевачког рита, што се као доцније чисто румунско насеље етнички одржала међу нерумунским насељима све до данас, готово век и по, а посебно зато што је једна од важних привредних артерија Београда.

Насеље и становништво

У прошлости Овче као насеља јасно се уочавају два периода, и то: период од првих писаних помена до 1815, када је она мало српско насеље, односно пу-стара са пашњацима за стоку, и период од 1815. нао-вамо. Наиме, поменуте године¹ се из Клека код Вел. Бечкереча (данас Зрењанин) исељавају принудно румунске породице на водоплавно ритско земљиште Овче, која тек тада постаје насеље збијеног типа.

Да је Овча као насеље постојала још у турском периоду, на то нам указују неки наши па и страни извори. У Крушевском поменику, рукопису Благовештенске цркве у Крушеву, поред осталих српских места забележена је и Овча (Овџа).² Према томе Овча је била насељена око 1663—65. године.³ Да би се схватило откуда то да се ово српско насеље јужног Баната спомиње у рукопису једне врло удаљене македонске цркве, треба истаћи да је Крушевски поменик „обилатији но и један други географским именима, и сва прилика, да је много по народу путовао, јер се међу географским именима налазе места скоро са свију страна српства... и сваки је помен, може бити на месту, калуђером, који је с књигом путовао, уписиван“.⁴ Но, на жалост, Крушевски поменик, заједно са осталим драгоценим рукописима из наше старије прошлости, изгорео је у прошлом рату у згради Народне библиотеке у Београду.

Непосредно пошто су Аустријанци истерали Турке из Баната, а на мапи која је израђена 1723—25. године по наређењу Мерсија, аустријског војног гу-

вернера у Банату,⁵ и која се чува у Ратном архиву у Бечу, налазе се насеља која су често имала само по неколико кућа. Међу њима видимо и Овчу, (Of-fza),⁶ која је 1717. имала 40 а 1727. године само 20 домова.⁷ Ово смањење броја домова у насељу у 1727. години могло би се протумачити на тај начин што су се у времену када је Евгеније Савојски „јуришао на Београд (око 1718. године) „дошљаци источне вере из Турске“ (Србијанци) насељавали у Овчи и „том приликом“ су пренели заједно са потребним стварима „несретну и опасну болест кугу“. Стога су по наређењу власти ови дошљаци пребачени натраг у Турску (Србију) а Овча је спаљена.⁸

Етнички узето, у почетку 18. века у селима јужног Баната становници су већином били Срби, настањени у неправилно пореданим, раштрканим кућама,⁹ што важи и за Овчу, јер су је Румуни населили много доцније, тек 1815. године. Наиме, у том времену становници јужног Баната, значи и Срби слабо насељене Овче, боравили су у колибама исплетеним од врбовог прућа, облепљеним иловачом и покривеним трском и рогозом.¹⁰ У етничком погледу сам назив Овча упућује нас на њено српско порекло, коју су као такву још за време Турака основали Срби.

Када су 1738. године угрозили Банат, Турци су извршили жестока пустошења у вршачком и панчевачком дистрикту.¹¹ Вероватно да је том приликом страдала и слабо насељена Овча.

Међутим, да је Овча насељено место и после поменутог пустошења од стране Турака, говори нам чињеница да је вођа једне разбојничке чете, неки Јован Дерак, харајући и пљачкајући по Банату, 1741. године „у Овчи кмета и још два становника страшно намучио а затим опљачкао.“¹²

Затим из пописа пустара у панчевачком округу од 1761. године видимо да је Овча (Offcza) заједно са Борчом и Црвенком испресецана мочварама, изложена готово сваке године поплави и подесна само за добијање сена и гајење стоке („... nur zur Viehzucht und Heütmachen bequembliche Praedien“). Ове пустаре у том времену користе разни

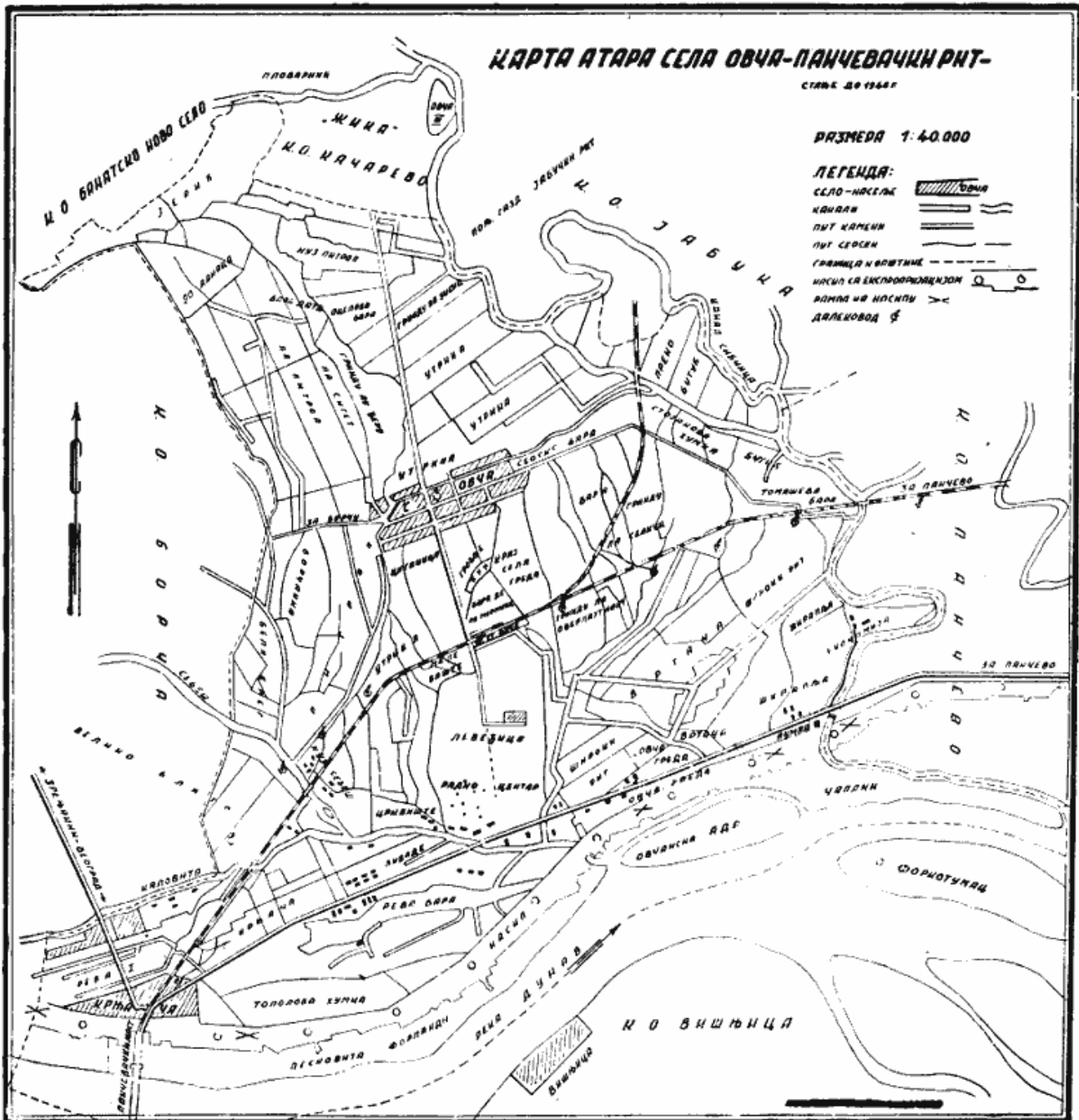
арендатори.¹³ Иначе, пустаре су старија насеља и основане су као центри за гајење стоке.¹⁴

Прелом у формирању Овче као насеља настаје са досељењем Румуна из Клека код Великог Бечкерека (данас Зрењанин), када она постаје румунско мањинско село. Принудно исељење Румуна из Клека је, како гласи традиција, извршено у оквиру дуговременских и систематских настојања аустријских власти око колонизирања Немаца у Банату, а на штету староседелаца. Наиме, аустријска званична власт, а понекад и појединци, нарочито племићи, расељавали су и пресељавали многа српска и румунска насеља, да би се начинило места за немачке досељенике.¹⁵

Тако је 1815. године извршено насилно исељење румунских породица из Клека на ритско, водоплавно земљиште Овче. О времену исељења сазнајемо поуздано из матичне црквене књиге умрлих од 1809—1841. године (стр. 43—44), која се сада налази код румунског мањинског свештеника у Овчи. У Клеку је последњи умро Алексије Пинтер и онде је сахрањен 15. марта 1815, док је Георгије Кришан први умро и сахрањен у Овчи и то 1. априла 1815. Значи, да је масовно исељење Румуна из Клека у Овчу извршено у другој половини марта 1815 (по старом календару).

Овде истичемо да је старо насеље Овча било јужније од данашњег, према Дунаву, где је сада потес Црквиште. Доскоро су се онде могли видети темељи старе цркве.¹⁶ Због поплава насеље је пресељено на виши ниво земљишта где се налази и данас.

Од посебног је интереса подвући чињеницу да су Румуни Клека 1815. године били жртва аустријских присилних мера око колонизације Немаца у Банату, исто као и њихови преци педесет година раније, који су ради колонизације Немаца морали да напусте своја стара станишта и преселе се у Клек. Наиме, Марија Терезија је 1765. издала декрет да се румунска села у Банату, која стоје на путу немачке колонизације, иселе на друга места, јер то захтевају војно-политички интереси државе, и да се у областима које се налазе

Сл. 1 — Карта атара села Овча.

западно од Темишвара, односно између река Мориша, Тисе и Бегеја, оснују немачке општине.¹⁷ Затим и гроф Перлас, административни управник Баната, у једном меморандуму од 5. марта 1767. захтева од Марије Терезије да се евакуишу румунске општине Алијош, Фи-

биш, Фехеређ, Хаз, Фискут, Арадулноу, Јанова, Мурани, Жадани и Сечани.¹⁸ Године 1766. је наређено да се Румуни такође евакуишу из Сакалаза, јер „се не може ни под каквим изговором одобрити да Немци станују заједно са Ру-

мунима“, односно „да се Румуни мешају са Немцима“.¹⁹

У вези са поменутиим мерама аустријских власти око колонизације Немаца у Банату, а на штету староседелаца Румуна, већ 1767. године можемо непосредно да пратимо принудно кретање предака овчанских Румуна на југ, према Клеку. Наиме, 7. априла 1767. Марија Терезија налаже да се 2000 немачких породица, које долазе са Рајне, склоне у Санниколаумаре, Перјам, Чанад, Билед, Брукенау, Бармату, Сакалаз, Мерцишоару, Гутенбрун, Најдорф, Кишфалуд и Сефдин. За даљу колонизацију задржаће се на располагању државна добра у Ђервени, Комлошмику, Габацу, Томнатику, Богарошу и Јећи.²⁰ Према поменутом налогу Марије Терезије евакуисани су после Ђурђевдана 1767. румунски становници из општина Сефдин, Кишфалуд и Сакалаз и то на државна имања у Клек и Торак. Принудно је исељено 340 породица са око 2000 чланова, заједно са ситном и крупном марвом и покућством. Колонизирани Немци су настојали да искорене сваку успомену на староседеоце Румуне. Тако су од аустријских власти одмах затражили промену назива општина. Сефдин је, например, добио назив Шендорф.²¹

Из наведених чињеница произлази да су преци овчанских Румуна, потиснути пре непуна два века од стране колонизираних Немаца, пресељени из Сакалаза односно Сефдина и Кишфалуда у Клек. Узгред истичемо да се код Гризелинија спомиње још 1780. Клек као „Glech, nicht weit von Becskerek.“²²

Међутим, ако се поново вратимо на прошлост Овче, она је заједно са Борчом пред крај XVIII века у више махова насељавана и расељавана због аустријско турских сукоба. Стога се најизменично појављује као насељено место или као пустара.²³

У вези са даљим пореклом овчанских Румуна занимљиво је истаћи да данас у селу има и шест породица Петеу које мештани називају Шопотанима, јер потичу из Шопота у Румунији,²⁴ североисточно од Нове Молдаве. Затим, породице Кришан и Урсу, којих има три, воде порекло, према

традицији, из ердељске покрајине Кришане.²⁵ Врло је карактеристично порекло породице данашњег становника Овче Илије Мађара. Наиме, 1815. заједно са Румунима доселила су из Клека у Овчу четири брата, по народности Мађара, са презименом Мађар. Значи да је деда поменутог Илије Мађара био по народности Мађар и од њега је сину Кости, Илијином оцу, који се сасвим осећао Румуном и није знао мађарски, остало презиме Мађар.²⁶ Овде наилазимо на изразит пример асимилације припадника других националних група од стране Румуна, који иначе од 1815. наовамо сачињавају већину становништва Овче, тако да је она њихово мањинско село.

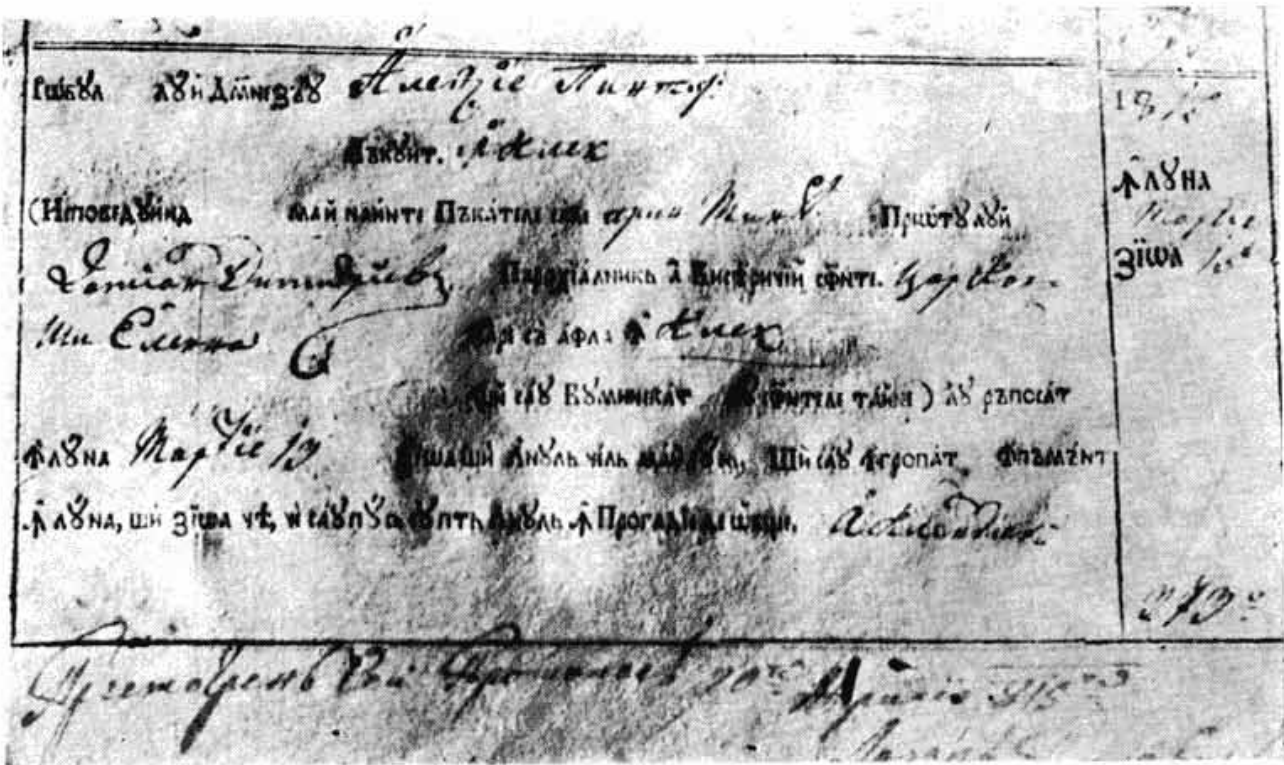
Известан мањи број овчанских румунских породица носе српска презимена. То су обично свештеничке породице које су узеле српска презимена да би боље пролазиле под хијерархијом Карловачке Митрополије, којој су румунски свештеници Војводине били потчињени све до 1864. године.²⁷

Иначе, Овча је 1846—47 имала 1335 румунских становника, а 1880. године 1419.²⁸

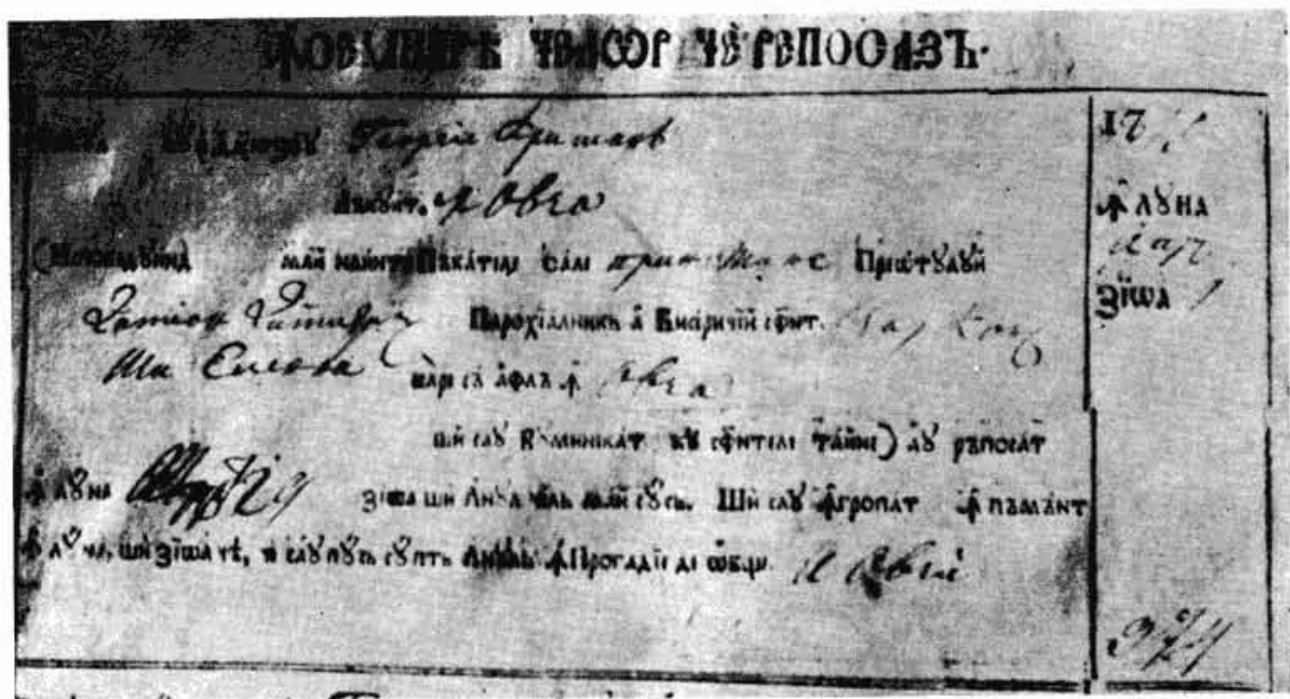
За време мађарске буне 1848, а приликом битке код банатског Новог села, многи Новосељани су се разбегли и населили се у Овчи и Борчи.²⁹

У времену српског народног покрета 1848, српској катастрофи у бици код Перлеза у Банату допринело је, између осталог, и издајство Влаха (Румуна) и Немаца.³⁰ Поред осталих и Овчани су слали своје војнике у логор код Перлеза — „На молбу депутације Овчанске да за сада због наступајуће радње (жетве) више војника у стан перлески не шиљу док радњу не сврше, а послаће ка онима 40. Кое тамо имају, и кое тамо и остављају — у случају нужде још 60 људи у логор послати. Закључено је молбу Депутације уважити до прве нужде.“³¹

Овча је 1859. имала 1314 становника са 104 већином зиданих кућа, покривених трском, а мањим делом црепом. У овом времену овчански Румуни имају врло занимљиву ношњу, са живим веселим бојама, нарочито на одевним пред-

Сл. 2 — Факсимил једног дела 43. стране црквене матичне књиге умрлих 1809—1841, са именом парохијана, последњег сахрањеног у Клеку, 1815. године.

Сл. 3 — Факсимил једног дела 44. стране црквене матичне књиге умрлих 1809—1841, са именом парохијана, првог сахрањеног у Овчи 1815. године.

метима момака и девојака. Лети, у радне дане мушкарци иду босоноги у кошуљама, а зими у опанцима и кожусима. Лети и зими о празницима они носе беле ниске кожне капе, беле „дороке“ (кабанице), кожухе, шешире са великим ободом и „грдне велике чизме“. Жене при раду носе плаве цицане сукње. Удате жене се повезују плавом или белом марамом, а девојке црвеном или зеленом. Зими, у празничне дане, старе жене носе ћурак, плаву сукњу и црне чизме, а младе носе црвени ћурак и тешке свилене сукње, разних боја. На глави ове имају „конђу“ (специјалну врсту пунђе), вежу велике вунене и свилене црвене мараме, а на ногама носе „кармажинске чизме“. Овако се облаче и девојке, које такође имају обичај „лепо исплетену косу самим цвећем искитити“. Лети оне носе и свилени прслук украшен златном чипком, свилену зелену кецељу, опет опточену златном чипком, црвене ципеле и беле чарапе. Момци облаче fine „ћерћелинске“ кошуље и црне прслуке, носе широке шешире и чизме, а зими шарене кожухе и беле сукнене чакшире. На киши они носе раније поменути „дороке“ — кабанице.³²

У времену од 1869. до 1931. кретање броја становника Овче изгледа овако:³³

Године	Становништво
1869.	2215
1880.	1530
1890.	1752
1900.	1634
1910.	1610
1921.	1465
1931.	1452

Од посебног је интереса подвући да је 1900. године у селу било 307 настањених кућа, 1910. има их 343, 1921. има 341 настањена кућа, а 1931. има их 323.³⁴

Нарочито је уочљиво систематско смањивање броја становника Овче у периоду од 1900. до 1931. године. Наиме, у вези са овом и сличним појавама установљено је да су се све народности јужног Баната биолошки боље одржале у општинама са измешаним становништвом него у национално хомогеним

општинама.³⁵ Обрнут је случај у Овчи, где кроз низ деценија живе и раде етнички неизмешани румунски становници, што лагано води опадању њиховог броја.

На умањивање прираштаја овчанских Румуна утицао је и систем рађања само једног или највише два детета. Овај систем има овоју економску потку, јер је настао са циљем да се спречи распарчавање зиратног земљишта које поседује свако поједино домаћинство. У другом плану узроци умањивања прираштаја Румуна Овче били би и лоши климатски услови села, као и слабо одржавање хигијене по кућама. Ово последње и они сами чешће истичу.

Даље, 1932. у селу је било 1400 Румуна, 23 Србина, 20 Немаца, 7 Словака и 2 Мађара, свега 1452 становника.³⁶ Ситуација је иста 1933. године, с тим што има 335 домова и 980 пореских глава.³⁷

Између два рата почињу у Овчи да се насељавају Србијанци. Из села Студена, срез лужнички, у пиротском округу, доселио се онде 1934. Живојин Тричковић, земљорадник. К њему у Овчу чешће су долазили рођаци из пиротског краја. Пошто су се уверили да живот у овом селу пружа повољне услове за запошљавање у индустрији и школовање деце, они су се по завршеном рату досељавали са читавим породицама у Овчу. Тако су се 1947. онде населиле 4 породице из околине Пирота, а 1949. њих десетак.

По завршетку рата, почетком 1945, Овча је имала 1388 Румуна, 149 Срба, 24 Мађара, 19 Цигана, 13 Руса и 11 Бугара, свега 1604 становника.³⁹ Ваља истаћи да се неколицина српских породица из Хрватске, побеглих испред усташког терора и насељених за време окупације у Овчи, вратило натраг својим кућама. Значи да је поменути број Срба у селу, пре доласка Пироћанаца, смањен.

Од 1950. наовамо у Овчу је досељено још око 15 србијанских породица из околине Ниша, Лесковца и Врања и купило земљу у селу.³⁸

Према попису становништва од марта 1953. године, Овча је имала 1767 ста-

новника, од којих 1322 Румуна, 368 Срба, 26 Хрвата, 8 Југословена-неопредељених, 2 Словенца, 19 Немаца, 6 Мађара, 4 Руса, 4 Турчина, 2 Циганина, 1 Словак и 1 Русин. Марта 1957. у селу је било 1819 становника.

Административно-територијална припадност села

Овча је, као и цео Банат, најпре била под турском управом. Истеривањем Турака из Баната и ово насеље освајају Аустријанци. На мапи грофа Мерсија од 1723—25. налазимо и насељено место Овчу (Offza) у панчевачком округу.⁴⁰

За владавине Марије Терезије, Немачка регимента у Банату повећана је на тај начин што је 1770. добила и насеља и ерарне пустаре Овчу и Борчу.⁴¹ Значило би да је у том времену земљиште Овче још необрађено, као што је било и око 1760.⁴², да је она, бар претежно, тврда земља пустара.

Овча и Борча 1785. имају изванредан стратегијски значај, јер се у почетку руско-турског сукоба сконцентрисала војска на домаку Београда.⁴³ После избијања руско-турског рата 1787, када је Јосиф II крајем године поставио војску на граници, она је запосела и Овчу која је постала филијала ратног центра у Борчи. Пошто је укинута Војна граница 1873, Овча је прикључена торонгалској жупанији.⁴⁴

За време српског покрета 1848. наредио је патријарх Јосиф Рајачић доктору Константину Пеичићу, председнику Окружног народног одбора у Панчеву, да спроведе привремено устројство граничарских општина то јест да дотадању грађанску управу замени војно-граничарском управом, која је и раније постојала. Пошто су дотада свештеници били председници, потпредседници, секретари и чланови месних пододбора, Пеичић је све свештенике заменио грађанским или војним лицима „осим једног Овчанског оца Симе“ (Димитријевића).⁴⁵ Вероватно да је Пеичић оставио Симу на положају председника, јер је овај стајао на челу румунског пододбора и био омиљен код Румуна.

Банат је 1876. подређен државној угарској централној управи,⁴⁶ па је мађарска администрација Овчи дала, према занимању становништва назив Барањош, што на мађарском значи овчар.

После завршеног првог светског рата Овча је припадала срезу панчевачком све до 1934. године, када су она и Борча ушле у састав Београда. Те године Општина града Београда је формирала свој Одељак у Овчи, а бележник и подбележник бивше Општине у Овчи постали су службеници Општине града Београда.⁴⁷ Но већ 1935. Овча је поново припојена срезу панчевачком. Панчевачки рит, и Овча у њему, припојени су 1949. Београду као посебан рејон. Расформирањем рејонских одбора и установљењем општинских народних одбора 1952, на територији Панчевачког рита установљен је између осталих и Општински народни одбор у Овчи.⁴⁸ Но, 1955. приликом образовања комуна, Народни одбор у Овчи припојен је новооснованом Народном одбору општине Крњача, на чијој територији се и данас налази.

Земљишна својина и атар

Наредбом аустријског цара од 1867. ритске земље, које су биле његово власништво, подељене су граничарским општинама под условом да ове подигну насипе у року од годину дана и да половину земље откупе уз цену од 20 форинти по ланцу. Тада је Овча добила 4527 катастарских јутара земљишта. Како поменуте општине нису о року пришле подизању насипа, другом царском наредбом од 1868. целокупно ритско земљиште, осим оног одређеног за шумљавање и научни фонд (15.000 катастарских јутара), подељено је тако да је једна половина припала граничарским општинама без икаквих обавеза, док је друга уступљена немачким колонистима с тим да о свом трошку израде одбрамбене насипе и за себе и за граничарске општине. Тада је Овча добила 1500 катастарских јутара земљишта.⁴⁹

Године 1870. поново је земља дељена немачким колонистима беземљашима, али општине Овча и Борча нису пристале да се изврши деоба његовог земљишта и колонизација поменутих беземљаша на једној трећини рита, како је то било предвиђено царским одлукама од 1865. и 1866. И не само то. Ове две општине су 1876. покренуле спор против краљевског угарског ерара са захтевом да се изврши „задолмљивање“ рита тј. подизање насипа ради заштите од поплава. За ову ствар оне су придобиле још осамнаест заинтересованих општина јужног Баната и Срема. Но разне угарске инстанције доносиле су по тужбама поменутих општина опречне одлуке тако да је спор остао нерешен све до избијања првог светског рата. Међутим, до оснивања Тамишко-Дунавске водне заједнице дошло је тек 1913, а за време предратне Југославије мелиорисано је око 60.000 катастарских јутара ритског земљишта.⁵⁰ Више и детаљније о мелиорацији ритског односно овчанског земљишта даће се на другом месту. — Међутим, чињеница остаје да Овча није никада имала немачких колониста.⁵¹

Напомињемо да су на основу царског рескрипта од 1872. године и мађарског закона од 1873. године граничарске земље, па и овчанска, припале Мађарској.

По завршеном првом светском рату 1919, Одбор за ритске земље III, IV и V дунавског залива упутио је из Панчева Општинском поглаварству у Овчи акт следеће садржине: „Заступници општина заинтересованих у питању ритских земаља III, IV и V дунавског залива на конференцији одржаној 3 априла 1919. г. у Вел. Бечкереку изаслали су један одбор од 15 лица са задатком да поради на том да се упитне од мађарског државног ерара насилно од општина одузете ритске земље заинтересованим општинама односно општинама бивше немачко-банатске пуковније врате, а донде док се питање власништва не реши да се те земље издају општинама под закуп и то уз закупнину која одговара просечној закупнини последњих пет предратних година... Као

што је наслову познато Одбор је један део свога задатка успешно довршио, јер су заинтересованим општинама упитне ритске земље не само под повољним условима дате под закуп, већ им је од стране Народне управе и право власништва признато на та земљишта.“⁵² Значи да је и Општина овчанска поново постала власник земљишта на свом подручју, које је пре првог светског рата припадало мађарском ерару. Међутим, 1923. године функција поменутог Ритског одбора прешла је на Водну за другу.⁵³

Пре него што су постале власнице ритског земљишта, бивше граничарске општине, па и Овча, обавезале су се да задолме рит и да плаћају годишњу закупнину од 26.000 динара. Општине су ову земљу разделиле члановима Земљишне заједнице, тако да су свака граничарска кућа или њен купац добили по 1388 кв. хвати земље.⁵⁴

У погледу земљишта које је било у приватном поседу занимљиво је истаћи да је јуна 1821. извесном броју становника Овче интабулирано њихово ритско земљиште због 50—100 форинти, бечке вредности, дуга каси овчанске цркве (румунске). Пошто је дуг цркви исплаћен, интабулација је скинута 1824, односно 1826. године.⁵⁵

Даље, у времену од 1872—78. овчански Румуни су увелико продавали лицима ван села по 1—5 јутара своје земље, махом оранице. Тада је до земље у Овчи дошло 53 становника Францфелда (данашње Качарево), тринаест становника Најдорфа (данашње Ново Село), затим 3 из Панчева, 1 из Добрице и 1 из Линца. Нови земљевласници у Овчи били су већином Немци. Међу њима је било и више војних лица, као потпоручник Јован пл. Косанић, из Панчева и поручник Велизар Дрндарски, из Добрице. При вршењу земљишних трансакција у овом времену било је само неколико случајева размене земље.⁵⁶

Године 1919. у поседу општине Овча било је 103 јутра и 1229 квадратних хвати оранице, 855 кв. хвати под баштом, 28 јутара и 1359 кв. хвати ливаде, 2169 јутара и 739 кв. хвати пашњака,

9 јутара и 90 кв. хвати шуме и 438 јутара и 84 кв. хвати неплодног земљишта; свега 2749 јутара и 1210 кв. хвати земље. Међутим, у времену до 1933. год. пашњачке површине су, захваљујући мелиорационим радовима, претворене у ораницу, тако да је те године било у поседу општине 1770 јутара и 1274 кв. хвати оранице, а само 502 јутра и 748 кв. хвати пашњака. Код осталих врста земљишта ситуација је остала иста као у 1919. години.⁵⁷

Од велепоседника Лудвига Русоа, становника Панчева и „имућног човека који живи рентијерски по иностранству“, а који је у атару општине Овча имао посед од 418 јутара и 1036 кв. хвати земље, у економској 1919—20. години одузето је 188 јутара и 1407 кв. хвати и додељено у привремени закуп аграрним интересентима из Панчева и Овче, сиромашним земљорадницима и добровољцима, са обавезом плаћања закупнине, пореза и осталих јавних дажбина. Тако је у времену од 1923. до 1934. године на поседу Лудвига Русоа користио земљу, уз поменуте обавезе, 191 аграрни интересент односно купац.⁵⁸

Од посебног је значаја истаћи да у акту Жупанијског аграрног уреда из Вршца, упућеном Општинском поглаварству Овча, стоји да „Румуни и друге народности не могу да уђу у пописе интересената за поделу земље.“⁵⁹

Овчанска општина је 1928. године донела одлуку да својим становницима додели бесплатно 1200 јутара ритске земље из општинског поседа. Ову одлуку општинског одбора одобрило је Министарство пољопривреде с тим да се Овчанима подели 1549 јутара општинске земље, тако да је деоба завршена крајем 1929. године. Међутим, Министарство пољопривреде је 1936. донело нову одлуку према којој је поново извршена подела општинског рита, тако да је мештанима Овче подељено само 1100 кат. јутара земље, док је 1200 јутара стављено под удар аграрне реформе. Свако од 325 сеоских домаћинства добило је према броју мушких глава, а без обзира на величину свог земљишног поседа, од 1 до 10 кат. јутара земље с тим што се свакој сиро-

машној породици, која није имала 5 пуних кат. јутара, изравнао посед на 5 јутара земље. Осим тога свако домаћинство је добило и 800 кв. хвати земље за башту.⁶⁰

Са раздељеном земљом „водила се читава трговина“. Поједини сиромашни Овчани унапред су продавали земљу, која је требало да им се додели, не знајући где ће та земља бити, па су на тај начин уствари продавали своје право поседа земље. На уговорима о купопродаји земље Општина је давала процену њене вредности,⁶¹ што није смела да чини, јер је на овај начин ишла на руку трансакцијама вршеним на штету сиромашних сељака односно беземљаша. Наиме, ови су се само привремено помагали новцем добијеним за продату земљу, а остајали су без земље као трајног извора за рад и одржавање живота.

Неким Овчанима је додељена земља у атару општине Јабука, која је већ била издата под закуп, а Панта Дехелан, инвалид у једну руку, добио је такође онде земљу, па је у замену за њу добио ледину „коју као инвалид без руке не може за ову годину узорати“. Даље, Брађану Илији, Бабеу Трајану, Пеђану Ђорђу, Бабеу Корнелу, Мађару Илији и још неким додељена је земља која је под парницом или је претходно издата под закуп, те им закупци нису хтели да дозволе да уђу у посед ни да обрађују земљу. Приликом ове деобе општинског рита дешавало се такође да земља није додељена свим мушким члановима појединих домаћинства, иако је то био један од критеријума за раздеобу. Због поменутих и сличних „неправди“ избијали су спорови између Овчана и њихове општине,⁶² док је неке нерешене затекао и рат.⁶³

Због вршења злоупотреба при поступку око поменуте раздеобе општинске земље разрешен је дужности бележник Овчанске општине Трајан Кришан. Нешто доцније смењена је и цела општинска управа, а затим постављена нова.⁶⁴

Међутим, беземљаша и сиромашнији сељаци слабо су се помогли приликом поменуте раздеобе општинског рита, јер

су добили земљу слабијег квалитета, а имућнији пошто су били на власти или су имали са властима везе, добили су квалитетнију земљу. — Неколико година доцније држава је понудила Овчанској општини за замену два јутра слабије државне ритске земље за једно јутро квалитетне земље Овчана на потесу Ливадице („Левеђице“), с оне стране пруге. Али при вршењу размене земље Овчани нису добили по два јутра за своје једно јутро, као што им је то било предочено, него само јутро за јутро. Значи дали су квалитетну земљу за слабу, били су обманути и оштећени, што је нарочито осетио сиромашан сељак. — Иначе, при подели општинске земље сиромашнијима је у Општини речено да ће земљу добити само под условом ако ће је после продати. Тако су они продавали и тзв. „невиђену земљу“, јер су били понекад приморани да је отуђе пре него што су је видели и сазнали где се она налази. На овај начин се одвијао и процес богаћења сеоских газда Овче и Панчеваца Ристића, Зака и других, који су јевтино куповали поменуту земљу, а скупо је продавали.⁶⁵

За време окупације 1942. Општина у Овчи је упутила захтев Окружном начелству у Вел. Бечкерек у коме тражи да јој се врати њених 1200 јутара ритске земље стављене под удар аграрне реформе, а за рачун Колонизационог фонда Министарства пољопривреде, приликом поменуте разделе општинске земље извршене 1928. године. У захтеву се напомиње да Овча трпи штету због недостатка пашњака за стоку, да се земља стављена под удар аграрне реформе не користи у колонизационе сврхе него се издаје под закуп, а да више добровољаца, који су добили ритску земљу од поменутог Колонизационог фонда, живе у другим разним местима и тиме губе право на ову земљу, јер се нису у законском року на њој населили.⁶⁶ Овом захтеву Овчанске општине изишло се само делимично у сусрет и дато јој на коришћење само око 200 кат. јутара пашњака око села.⁶⁷

Из једног расписа Дунавске финансијске дирекције у Новом Саду види се

да је у Овчи 1931. године држава имала у свом поседу 3586 кат. јутара земље, коју је издавала путем лицитације у закуп,⁶⁸ док је атар општине Овча 1932. обухватао 6320 кат. јутара од чега 3500 кат. јутара обрадиве земље.⁶⁹

По закону о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 1933. Министарство пољопривреде је преузело сву државну и општинску земљу и издавало је путем лицитације у вишегодишњи закуп. До земље су на овај начин дошли и Милан Зако, Светозар Ристић и Милорадовић, сви из Панчева, дајући земљу у подзакуп сиромашним земљорадницима, што је ишло на штету ових последњих.⁷⁰

После подизања одбрамбеног насипа, 1934, капиталисти из Београда почињу да купују земљу у атару општине Овча, а нарочито на сектору код данашње железничке станице, односно према Београду. Тако се цена хектару земље 1936. године кретала и до 100.000 динара. Економски слабији Овчани продавали су своју земљу одмах после подизања насипа, јер су били оскудни у новцу, а богатији су чекали повољније цене и доцније земљу скупље продавали.⁷¹

До краја 1935. године на подручју катастарске општине Овча експроприсано је од приватних власника око 415 к. ј. земље за државни пут Београд-Панчево и бановински пут Београд-Опова. Власници, међу којима се налазио и раније поменути велепоседник Лудвиг Русо, добили су у замену земљиште од Колонизационог фонда Министарства пољопривреде.⁷²

За изградњу пруге Београд-Панчево експроприсано је из атара општине Овча 47 к. ј. и 950 кв. хвати државног земљишта, а 5 к. ј. и 159 кв. хвати општинског и 35 к. ј. и 775 кв. хвати земље од поседа приватних власника, који су у замену добили државну земљу.⁷³

Земљу у атару општине Овча 1935. године су добили 48 добровољаца из првог светског рата, од којих само двојица из Овче и то Божа Драгичевић и Жарко Мишковић.⁷⁴ Известан мањи број ових добровољаца, нарочито оних

који су добили неплодну земљу на потесу Питроп, нису се населили на додељеној земљи, па су према новим прописима 1947. изгубили право поседа ове земље.⁷⁵ Већина тих добровољаца нису били земљорадници, а као грунтовни власници они су у времену од ослобођења до данас махом земљу распродали и то највише дошљацима из Србије.⁷⁶

Земљорадницима беземљацима раздељени су 1936. године аграри и то пола јутра по члану. У Овчи је тада подељено 238 јутара земље.⁷⁷ Карактеристичан је случај овчанског беземљаша Петра Попескуа, који је, као старац од 60 година, молио исте 1936. године Овчанску општину, да му „додели земљиште за обрађивање како се то и осталим грађанима из Овче додељује“. Износећи, даље, разлоге због којих није добио земљу, он пише: . . . „услед сиромаштва морао сам отићи из села на зараду, те тако сам од пре 30 година отишао из Овче и био сам на раду у Панчеву“.⁷⁸

Према катастарским подацима Овча је по завршеном рату 1945. године имала 7395 к. ј. обрадиве земље, од које је до 1. јануара 1945. године било порорано 3500 к. ј. а засејано 1576 к. ј. Село је тада имало 254 коњске запреге за обављање пољских радова.⁷⁹ Исте године Овча је на општинском и државном имању имала свега 86 к. ј. ливаде и 559 к. ј. пашњака.⁸⁰

И поред раније поменутих мера спровођених у времену између два рата са циљем да Овчани дођу до земље за обраду, приликом аграрне реформе 1946. године у селу се затекло и 50 беземљаша и 2 земљорадника са поседом од само 3 јутра, тако да је свако од 52 домаћинства добило од 1 до 5 кат. јутара земље. Под удар аграрне реформе дошло је око 20 поседника земље у атару Месног народног одбора Овче, а међу њима и већ поменути велепоседници из Панчева, Светозар Ристић и Милан Зако,⁸¹ који су својевремено путем шпекулације дошли до земље сиромашнијих сељака и сада су интервенцијом државе били принуђени да им је врате. Подељено је свега 174 к. ј. и 62 кв.

хвата земље,⁸² док је у земљишном фонду катастарске општине Овча остало неподељено 211 к. ј. и 512 кв. хвати.⁸³

П р и в р е д а

Све док није подигнут одбрамбени насип око Панчевачког рита, 1934. год. Овча је страдала готово сваке године, с пролећа или у јесен, од поплава Дунава и Тамиша, а саобраћај по селу и са Панчевом обављао се чамцима. Чим би Овчани приметили да поменути реке надолазе и да њиховим пашњацима прети опасност од поплаве, они су евакуисали сву стоку и одводили је на пашњаке око банатског Новог села, Владимироваца и у Делиблатску пешчару, где је она остајала све док не опадне вода. Сељаци из ових села указивали су топло гостопримство својим сународницима из Овче. Сеоба овчанске стоке трајала је по неколико дана и текла је дању и ноћу, пружајућу жалосну слику напуштениости и несигурности. Појединци, а често и читаве породице, пратили су са великом забринутости своју стоку, јер су у селу оставили своје домове и усеве изложене бујицама воде, која је нагло надлазила. Но, упркос честих, уништавајућих поплава, Овчани нису никад помишљали да заувек напусте своје село, јер је Дунав приликом надирања наносио велике количине плодносног муља, што је условљавало родне године.⁸⁴ У међувремену, док су им поплаве плаховито уништавале усеве, сељаци су се испомагали гајењем стоке, рибарењем и ловом на дивљач, а најчешће су са мотиком на рамену одлазили у Панчево и онде радили као најамни пољопривредни радници.⁸⁵ Навала воде 1888. године била је тако жестока, да је у селу срушила 180 кућа.⁸⁶ А због последица велике поплаве, 1926, за 711 земљопоседника на територији општине Овча, који су претрпели штету, отписано је 101.097 дин. пореза.⁸⁷

Пре подизања насипа овчански Румуни су се бавили првенствено овчарством и свињогојством, а затим ловом, риболовом и домаћом плетарском радношћу (ужад од шевара, корпе од врбо-

вог пружа и сл.). Плетене ствари Овчани су продавали са добром прођом и зарадом у Панчеву и Вршцу. Земљорадњом су се тада због честих поплава, које су наносиле велике штете, бавили мање. Сејали су највише кукуруз, ређе пшеницу и просо, а гајили су и поврће. После довршења одбрамбеног насипа и Румуни Овче прихватају све више земљорадњу, тим више што је Рит друмом Панчево-Београд и Панчевачким мостом (1935) органски везан за Београд, што је такође утицало на повећање приноса ритске земље⁸⁸ и на побољшање економског положаја становника Овче.

Са тереном и другим условима подесним за гајење стоке, нарочито ситне, Овча је 1929. године имала 3800 оваца, 500 грла крупне стоке и 300 комада свиња.⁸⁹

За овчанску пољопривреду наступио је прелом од пресудног значаја 1934. године када је, у оквиру мелиорационих радова у Панчевачком рити, довршен насип као заштитни бедем од речних поплава које су деценијама гутале незајажљиво усеве овчанских Румуна. Наиме, одлуком великог жупана београдске области, бр. 14401 од 12. јула 1928, Дунавско-тамишка водна заједница у Панчеву добила је концесију да изврши мелиорационе радове на површини од 74.082 катастарска јутра (42.631 хектара), која се налази између Караша, Дунава и Тамиша, те обухвата и село Овчу. Овом одлуком је предвиђено да се као бедем против поплава изгради насип дужине 89.890 км. који би почињао испод ушћа Караша у Дунав и ту би се завршио у кругу. Предвиђена је и мрежа канала за одвођење унутарњих вода земљишта, насипом заштићеног, на површини од 63.833 кат. јутра (36.770 хектара). Овој каналској мрежи припада и овчански каналски систем са главним каналом Сибницом, који је постојао као мањи канал и за време Мађара, а данас изгледа као речица. За извођење ових мелиорационих радова предвиђено је закључење зајма од 260 милиона динара, од које би суме 130 милиона динара пало на терет задружних интересената, што представља просечно оп-

терећење до 2000 дин. по катастарском јутру мелиорисаног земљишта. Остатак од 130 милиона дин. сносила би држава. У образложењу ове жупанове одлчке нарочито се подвлачи да се значај поменутих мелиорационих радова повећава тиме „што се овај рит простире у непосредној близини престонице Београда“. Даље се напомиње да је Дунавско-тамишка водна задруга основана 1913. са циљем да се изврши задолмљивање (подизање насипа) на земљишту III, IV и V дунавског залива то јест ритског земљишта, да због рата нису извршени хидротехнички радови и да је Задруга реорганизовала 1922. године.⁹⁰ Радови на мелиорацији земљишта поверени су париском предузећу „Батињол“. Започети су августа 1929,⁹¹ а завршени 1934. године.⁹²

У сврху подизања поменутог одбрамбеног насипа у Панчевачком рити, експрописано је у атару Овчанске општине 402 катастарска јутра и 363 кв. хвата државног земљишта, 58 к. ј. и 918 кв. хвата општинског земљишта и 247 к. ј. и 1294 кв. хвата земље приватних власника.⁹³ Приватни власници добили су у накнаду земљу из Колонизационог фонда Министарства пољопривреде.

У систему одводних канала (канал Сибница за Овчу) установљене су црпне станице са пумпама због мањег пада и спорог одводњавања за време великог водостаја. Оваква пумпа за сибнички каналски систем налази се у Овчи.⁹⁴

Проблем наводњавања Панчевачког рита, према томе и Овче, није још радикално решен. Засад се у сврху наводњавања користи вода из одводних канала и постављају се покретне пумпе. У овом смислу Водна задруга из Панчева улаже и даље напоре.⁹⁵

Поред раније поменутих пољопривредних култура, пре подизања насипа било је нешто мало винограда на сеоским узвишицама, јер су веће гајење винове лозе онемогућавале честе и обилне поплаве. Међутим, после извршене мелиорације пришло се у селу интензивнијем подизању винограда, тако да је између два рата било више од 100 кат. јутара сеоског земљишта под чоко-тима. За последњих неколико година

број винограда је осетно смањен због временских непогода.⁹⁶ Наиме, 1948. године село је имало 145 кат. јутара и 139 кв. хвати под виноградом, док је 1957. године само 69 кат. јутара и 880 кв. хвати земље било покривено чокотом.⁹⁷ Поред елементарних непогода и сами Овчани су повадили један део чокота, јер је то била хибридна, неплеменита лоза, чије је гајење скупо и слабо се исплаћује.

Пошто је овчански сељак за време Мађара и између два рата углавном јео проју, кукуруз се све до тридесетих година нашег века млео на такозваним сувачама, чије су млинско камење окретали коњи. За мељаву жита, односно кукуруза Овча је између два рата имала две прекрупаче, обе на електрични погон. Општинска је стављена у погон 1932. године.⁹⁸ По завршеном рату, 1945, Месни народни одбор у Овчи моли Срески народни одбор у Панчеву „да му се дозволи прекрупљење са електромоторном прекрупачом (за мељаву кукуруза) Урбана Јозефа, чија је прекрупача као фашистичко покретно имање конфискована и зграда где се прекрупача налази под локотом затворена још од ослобођења од стране ранијег М. Н. О. О.-а односно још од Војне станице. МНО ће са поменутом прекрупачом радити само док не купи камен за општинску прекрупачу“.⁹⁹ Сада у селу ради само општинска прекрупача.

У погледу приноса жита, у Овчи је 1938, после обављене жетве, радило седам вршаћих машина и овршено 19.827 метарских центи пшенице, 231 мет. цента јечма и 239 мет. цента овса.¹⁰⁰

Имајући у виду величину села и број становника, оно је имало доста занатлија. Тако је 1941. онде радило 16 занатлија, и то: 2 ковача, 2 колара, 1 ковач-колар, 1 столар, 1 ћурчија, 2 берберина, 2 млинара, 1 пекар, 3 месара и 1 содар.¹⁰¹ Године 1945. у селу је било 15 занатлија с тим што се у међувремену од 1941. донекле изменио број занатлија по струкама, тако да је било 3 ковача, 2 колара, 2 машинска бравара, 1 столар, 1 ћурчија, 1 кројач, 1 обућар, 2 берберина и 2 месара.¹⁰²

Близина Београда и његове пијаце, на коју становници Овче већ више од

две деценије преносе своје пољопривредне производе и нарочито, велике количине млека, допринели су много за економско јачање села и за подизање куповне моћи Овчана. — Сада четири индивидуална домаћинства имају своје тракторе, а у селу има и 7 фијакера, око 180 бицикла, око 160 радио-апарата и слично. По завршеном последњем рату у Овчи је подигнуто и 26 кућа од тврдог материјала и 25 од слабијег.¹⁰³ На крају напомињемо да је економском јачању и села и појединаца много допринела изванредна марљивост и приврженост раду мештана Румуна, — који не напуштају рад на њиви чим осете прве капи кише, него настављају све догле док их не потера пљусак.

Путеви, саобраћај и изградња села

Сеоских путева има више, само то су већином меки путеви, јер нису насути каменом. Колских путева има пет и то од села до железничке станице, изграђен 1954. године, панчевачки, јабучки, глогоњски и борчански колски пут. Преко овчанског атара иде и аутопут Београд-Панчево, а од 1935. године и железничка пруга.

Још 1848, у времену мађарске буне, спомиње се скела на Сибници. Априла те године Глогоњска компанија моли Панчевачки магистрат да обавезе наследнике Врете (закупце скеле на Сибници) да што пре поставе своју скелу на Сибници код овчанских винограда, јер је успостављен копнени саобраћај између Старе Борче, Овче и Глогоња.¹⁰⁴ Затим, пошто поменути закупци, наследници Врете нису поставили своју скелу на Сибници, и Немачко-банатска регимента тражи маја 1848. од Панчевачког магистрата да им нареди да то учине. У противном скелу ће подићи Борчанска општина, о чему се споразумела са осталим заинтересованим општинама.¹⁰⁵

До завршетка насипа, 1934, у Овчи је радила и скела на Каловити. Међутим, занимљив је спор између закупца скеле на Сибници Тодора Идворијана и панчевачког адвоката Милана Зака,

Сл. 4 — Румунска мањинска православна црква цара Константина и Јелене у Овчи.

кога 1932. тужи поменути закупац зато што му није за себе и своје наполичаре платио „уобичајену глобалну скеларину од 15 кг. жита и 15 кг. кукуруза.“¹⁰⁶ Није нам познато како се овај спор завршио.

Пре подизања насипа, а за време великог водостаја, Овчани су се пребацивали чамцима у Београд и Земун, а скелом на простор између Електричне централе и Земунског пристаништа. Бригаде београдских студената су 1948. изградиле за 47 дана пругу Овча-Падинска скела-Кишвара, у дужини од 31 км и на тај начин је успостављена веза са градским пољопривредним добрима Београда.¹⁰⁷

До нашег века у Овчи су куће биле већином од набоја, трошне и неокречене, покривене трском и рогозом. Сада има само понека таква на периферији села. Данас је Овча насеље збијеног панонског типа, са широким шоровима¹⁰⁸ и приземним кућама окреченим светлим распеваним бојама, махом плавом и зеленом. У средини села куће су веће, са лепим фасадама и саграђене од

јачег материјала него оне на периферији. Уз куће су велика дворишта са шупама, стајама, чардацима са кукурузом и пластовима сламе за стоку.

Под врло занимљивим околностима се пришло изради пројекта румунске православне цркве, архитектонски најизразитије и најлепше зграде у селу. На молбу архиепископа румунске православне цркве у Карансебешу, пројект за ову цркву је 1929. израдио београдски архитекта Радивоје Предић. Карансебешки архиепископ је изразио жељу да то буде црква у романском стилу као и она вршачких Румуна. Међутим, Предић је пристао да изради планове за грађење под условом да црква буде „у српско-византиском стилу, јер ми је била намера, да селу дадем српско обележје, пошто је то село некада не баш толико давно — било скоро чисто српско место, што се најбоље могло видети по српским именима, која још и данас постоје и нека донекле порумуњена. Сем тога, овчани сви имају „Славу“ — већином св. Петку (Параскеву) док у другим румунским селима тога нема. Како

је владика на тај мој услов пристао био, ја сам пројект израдио. Црква је тако почела да се гради у српско-византијском стилу у јесен 1929. године и завршена је била 1931. год. Градњу је извео Стеван Катинчић, градитељ из Земуна, врло савесно, поштено и прецизно. Требао сам на почетку описа нагласити, да је нова црква зидана на истом месту где је раније постојала једна мала капела, зидана од набоја а била склона паду. Иконостас је требао радити чика Урош Предић али је и то одложено било из фин. разлога. Сада постоји стари иконостас, без неке веће вредности. — Сви радови су стајали 1,050.000 дин.¹⁰⁹

Архитекта Предић је пре четири године израдио и планове за зграду Месног народног одбора Овче, другу по величини у селу.

Делимична електрификација Овче извршена је 1938. године. Радове око инсталација извео је инжењер Јосиф Ристић, власник електроинсталатерске радње из Панчева. Тада је око 20 сеоских кућа добило струју.¹¹⁰ Затим 1941. је Јосип Рајхенбах, електромеханичар из Борче, поставио инсталације за мотор и три лампе у општинској згради а једну пред зградом.¹¹¹ У том времену се Овча снабдевала струјом из Панчева, па је, на пример, за струју утрошену у марту 1941. имала да плати Банатском електричном деоничарском друштву у Панчеву суму од 459,10 дин.¹¹² До краја рата 1944. углавном је завршена електрификација села.

Од посебног је значаја копање два бунара у селу, од којих нарочито оног у општинском дворишту. На молбу Одељка у Овчи Општине града Београда 1934. је Београдска општина одобрила да се изгради бунар са напајање стоке на овчанским пашњацима. „Избушен је бунар дубок 57 м и требало је да се приступи монтирању унутрашње конструкције. Међутим, када је за то одређени члан комисије инж. г. Св. Средојевић изишао на лице места ради монтирања, званично је утврђено у присуству тадашњег старешине Одељка г. Стевана Игњатовића и полицијских органа да је бунарска рупа, дубока 57 метара, до врха затрпана циглама и раз-

ним ђубретом од стране непознатих лица, свакако из Овче. Како се из тога видело да Одељак Овча није предузео никакве озбиљне мере да се бушотина заштити од макаквог оштећења,“ циви су извађене из земље и престало се са радом 14 октобра 1935.¹¹³ Ово више него карактеристично дело саботаже могло је да буде последица непријатељских односа између радикала као владајућих у селу и демократа, или можда између неких шовинистички расположених чиновника Срба и мештана Румуна, као што се то дешавало и у раду школског одбора, о чему ћемо доцније дати чињенице. О целом овом случају нисмо могли да сазнамо ништа од самих овчанских Румуна, јер су они често опрезни и неповерљиви, а понекад толико да се преко њих долази тешко до података. Уосталом, сва њихова прошлост чини нам сасвим разумљивом ову црту њиховог менталитета.

Другом приликом опет се радило о копању једног бунара, и то артеског, у општинском дворишту. Када се пришло копању јула 1939. „после пробушеног слоја камена на дубини око 91—92 м. бунар је почео да избацује у великом млазу воду која је слана и која избацује неки гас, који при излазу из цеви. када се упали, гори и сам се не гаси.“¹¹⁴ У вези с тим 1943. је долазио у Овчу др. Милан Луковић, професор универзитета из Београда,“ за преглед артеског бунара у дворишту Општине и давање стручног геолошког мишљења, а према позиву Општинске управе Ад. № 4716/43.¹¹⁵ Др Луковић је Општини послао извештај са анализом састава воде, међутим у општинској архиви, која је само делимично сачувана, овог извештаја нема. Истражујући на документацији Овчанске општине, која се сада налази у Народном одбору општине Крњача, писац ових редова је почетком 1957. издвојио два напред цитирана документа, упознао са њиховим садржајем секретара комуне Крњача и оставио их код њега. На поновној геолошкој анализи воде из поменутог бунара инсистирао је и неки млади лекар, Румун, који од стране меродавних није наишао на подршку у том смислу, а о Овчи

као будућој бањи на домаку Београда писала је потом и штампа. Све ово дало је повода Народном одбору општине Крњача да дође поново до анализе поменуте воде, која је дала најбоље резултате, тако да је у буџет Општине за 1958, према изјави њеног секретара, ушла и ставка за изградњу асфалтног друма до Овче, врше се геолошка бушења на земљишту између Овче и Борче, ради се на набавци постројења за коришћење елемената које ова вода садржи и слично.

Код овчанских Румуна, као и код припадника других романских народа, врло је развијен култ мртвих. Њихово сеоско гробље, положено на једној узвишици између села и железничке станице, врло је чисто, лепо уређено и са великим бројем споменика од мрамора. Најстарији споменик је из 1884. год. Између осталих пажњу привлачи и споменик 20-годишње девојке Виорике Радивој, која је умрла 1951. По налогу њене мајке, очајне због губитка своје кћери јединице, каменорезац је урезао у мрамор на румунском језику следеће речи: "Нека је проклет бог што ми је одузео моју ћерку."

Село у првом светском рату

Уочи избијања првог светског рата већина Овчана је служила војску у 29-ој аустријској пешадијској регименти у Великом Бечкерекy. Остали су били на одслужењу војног рока у 3-ем и 7-ом мађарском Хонведском пуку у Панчеву и Вршцу. Они су се борили као аустро-угарски војници у Галицији, Италији и у Тиролу.¹¹⁶ Према званичном извештају Овчанске општине из 1930, у првом светском рату је помрло и изгинуло 45 Овчана.¹¹⁷ Село је имало и 22 инвалида из поменутог рата.¹¹⁸

У јесен 1915, према наређењу мађарских власти, а ради смештаја аустро-угарске војске, евакуисано је целокупно становништво Овче у разна села Мађарске, а највише код Сегедина.¹¹⁹

Као један од одраза нерасположења према Аустро-угарској и рату, у који су

силом увучени, 1916. се појачава дезертирање Срба и Румуна 29-те регименте, која се борила у Галицији, и они певају песму:

„Кукурузи зелени,
Логоши (дезертери) се састали,
Састали се па дивану
Како Фрању брану.“

На тај начин вратио се изванредно познат број Овчана кући, у село. Међутим, аустријски жандарми су их терали натраг на фронт, а један од њих, Кузман Рошу, је убијен. Већи број Овчана су били као аустријски војници у заробљеништву у Русији, док је неколицина онде остала до краја рата, односно до коначне победе руске пролетерске револуције.¹²⁰

Политички живот између два рата

У периоду између два рата становништво села је било растрзавано и разједињавано већим или мањим утицајем разних грађанских странака, односно њихових представника. Најоштрије супротности су постојале између присталица водећих странака, Радикалске и Демократске, тако да су се водиле међусобне борбе на свим пољима делатности у селу, а нарочито, као што ће се доцније видети, на политичком и културно-просветном плану.

Румунска национална странка, чије је седиште било у Панчеву а затим у Вршцу, имала је у селу свега око 40 гласача. Председник овчанског одбора ове странке био је Трајан Попеску, румунски православни свештеник. Опозицију је представљао Живан Петар, који је недавно умро. — Представници Радикалске странке у Овчи били су Петар Томић и Тодор Бабеу, а Демократске Илија Мађар. Радикали, присталице владајуће странке, која је имала око 300—400 гласача у селу, доживљавали су озбиљна трвења са демократима, тако да је у више махова приликом избора интервенисала жандармерија. После одржаних општинских избора 1936. радикали су представнику демократа Илији Мађару дали положај потпредседника Општине са образложењем да за

њега није место председника пошто тада није био чак ни општински „боктер“ (на румунском значи служитељ), па неће знати да води општинске послове.¹²¹

Пред парламентарне изборе 1938. у Овчу је дошао демократски посланик Дуда Бошковић, адвокат из Панчева, да одржи предизборни политички збор. Међутим, радикали Петар Томић и Тодор Бабеу наредили су жандармима да скину Бошковића са говорнице. Овај је под притиском жандармерије сишао и напустио збор, који се после тога растурио. Два месеца доцније, на дан избора, Петар Томић и Тодор Бабеу су наредили жандармима да растерају гласаче, који су хтели да гласају за Демократску странку. Сем тога њих двојица су водили појединце у кафане и чашћавали их да би гласали за радикале. Иначе, радикали су, на изборима јачи, држали општински одбор, у коме се налазио само понеки демократа.¹²²

За време одржавања парламентарних избора 1938. полиција је притворила Јона Петеу и Алексу Бољанцу, док је обављено гласање, да не би гласали за демократе. А Хајнрих Гајдушек, присталица радикала, напао је и физички Алексу Бољанцу зато што је овај хтео да гласа за демократе. Занимљиво је такође истаћи да је писар Општине овчанске, неки Црнојачки, чешће говорио Овчанима: „Док сам ја овде писар, демократи неће да добију на изборима.“¹²³ Овим и сличним начинима принуде и силе радикали су обезбеђивали за себе већину гласова и власт у селу, чије је становништво на тај начин разједињавано и као такво трпело у сваком погледу.

Школа

Нарочито је занимљива и садржајна прошлост овчанске основне школе, сада шестогодишње школе, која гледана кроз школску архиву и сећања појединих мештана, представља не само културно-просветно жариште села него и место на коме су се одвијала трвења између неких шовинистички расположених учитеља Срба и становника села Румуна,

који су се опирали покушајима денационализације.

Основна школа у Овчи основана је две године после принудног досељења Румуна из Клека, 1817. године.¹²⁴

За време мађарске управе у школи су предавали учитељи Румуни на румунском и мађарском језику. У I и II разреду настава се одржавала само на румунском језику, а у III и IV разреду на румунском и мађарском.¹²⁵

До избијања првог светског рата учитељи у Овчи су били Ђорђе Јакша, Ђорђе Перин, Ђорђе Мирћа, Ђорђе Бужиган, Јон Дехељан и Кузман Димитријевић. По завршеном рату, 1921, у Румунију су одселили Јон Дохељан и Кузман Димитријевић.¹²⁶

Између два рата основна школа у Овчи је била под надлежношћу панчевачког школског среза, односно његовог школског надзорника.

Приликом поплава Дунава и Тамиша, када се по селу саобраћало само чамцима, прекидан је и рад школе, као у времену од 11. априла до 10. маја 1924, затим од 20 априла до 16 маја 1932,¹²⁷ а 1926. година се бележи као година „незапамћене велике поплаве.“¹²⁸ У периоду поплава управа школе се обраћала властима ради добијања помоћи за ђаке осиромашене од ове немилосрдне стихије.

У школској 1922/23. години школа је имала два учитеља, оба Србина. Настава се одржавала на румунском и српско-хрватском језику. Било је само два одељења са 33 ученика и 28 ученица.¹²⁹

Управитељ школе Ратко Жунић отпочео је 8. децембра 1923, на иницијативу Министарства просвете, свакодневни рад у „вечерњој школи“ на описмењавању 20 Овчана младића и предавао им српско-хрватски језик, рачун, „летописање“, певање и војно вежбање. Све би ово било врло корисно и похвално да Жунићева просветна настојања, као и тадашњих просветних власти, нису била обојена великосрпски, односно милитаристички, што је код румунских младића Овче слабило вољу за упознавање писмена. То довољно доказују „војно вежбање“ као предмет у вечер-

Сл. 5 — Румунска мушка народна ношња у Овчи крајем XIX века.

њој школи и Жунићеве речи „... нарочиту ћу пажњу обратити на српске песме и кола и на песме за марширање.“ Потврда за ово је и чињеница да су били обухваћени само младићи способни за службу у војсци, а не и остали становници Овче који би иначе дошли у обзир за описмењавање. Стога је схватљиво што су овакав избор слушалаца поменте школе, њен програм и Жунићев став према начину његовог извођења учинили да се овчански младићи одбију

од ње, тако да се вечерња школа растурила 24. јануара 1924, пре него што су остварени циљеви њеног оснивања.¹³⁰

Из једног акта управника Ратка Жунића, упућеног 1923. Општинском поглаварству у Овчи, види се да школа није радила три године да је била напуштена, „па је чак и школска табла украдена.“ Даље, у истом акту Жунић ставља неку врсту ултиматума кнезу Овче Сими Мурару и пише: „Ако кнез до краја овог месеца, а то је довољно, не постара се да се горе именоване ствари набаве за школу одмах ћу га тужити полицијској власти па ће се помоћу велике новчане казне натерати да врши своју дужност како треба.“¹³¹ Затим, у друга два акта, упућена школском надзорнику у Панчеву, исти Жунић подвлачи „неко неповерење ових људи (овчанских Румуна) наспрам нас српских учитеља“ и „мржњу наспрам школе.“¹³² Овај однос неповерења и нетрпељивости између управника школе Жунића и мештана Румуна достиже врхунац када он у једном званичном акту, упућеном школском надзорнику у Панчеву, очито вређа школске одборнике Румуне називајући их „простацима“.¹³³ Није никакво чудо што су код овчанских Румуна постојали неповерење и равнодушност у погледу решавања проблема њихове школе, када су, поред горе наведених чињеница, 1923. и низ година доцније учитељи у школи са румунском децом били само Срби, мање блиски ученицима и њиховим родитељима него што би то били учитељи Румуни. Да је ондашња просветна власт водила о томе рачуна, ценећи национална осећања овчанских Румуна, и постављала у школу бар по једног учитеља румунске народности избегли би се или макар ублажили ови сукоби чија је последица и велики број неписмених у селу у периоду између два рата.

Тих али озбиљан отпор Румуна Овче према школи, у којој предају само учитељи Срби, огледао се делом и у томе што нису слали редовно или никако своју децу у школу, због чега су повремено писмено опомињани па чак и кажњавани. Тако је 1925. новчано кажњено 13 ђачких родитеља Румуна што

по 1—2 месеца њихова деца нису посећивала предавања.¹³⁴ Изговор је већином био да су им деца потребна за рад код куће, што не може да сасвим оправда изостанке, јер данас на пример ђаци, и поред домаћих послова, редовно долазе у школу.

Неповерење Румуна Овче према оваквој школи вероватно да је појачавао и сам наставни програм, јер на пример поред пригодних предавања о св. Сави, Стевану Синђелићу и другим значајним личностима из српске националне прошлости,¹³⁵ румунски ђаци Овче нису имали прилике ништа да сазнају о устанку Тудора Владимирескуа за ослобођење Румуна од Турака 1821, о револуцији румунских сељака 1848. под вођством Елијаде Радулеску, као ни о устанцима за уједињење и национално ослобођење Румуније од 1853—56, 1877—78. и 1907. године. Међутим, данас се о свему томе предаје у одељењима Овчанске школе са ђацима румунске народности.

Школске године 1925/26. школа је имала два одељења (у две зграде). Часове су држале две учитељице, обе Српкиње. Тада је било 30 ученика и 30 ученица.¹³⁶ Школске године 1926/27. има свега 79 ђака,¹³⁷ 1927—28. има 40 ученика и 24 ученице.¹³⁸

У децембру 1929. за учитељицу Овчанске школе постављена је Румунка Ветурија Бануц, а већ фебруара 1931. отпуштена је из државне службе. Томе је вероватно био разлог, или један од разлога, и то што је Ветурија држала наставу искључиво на румунском језику. Наиме, школски надзорник из Панчева, приликом обиласка Овчанске школе 29. јуна 1931, констатује да је Бојана Обренова, која је дошла на место поменуте Румунке, „уложила сав труд око обраде прописаног градива, тим више што је пређашња учитељица г. Бануц Ветурија обрађивала градиво на румунском језику. Напредак се види јер деца прилично добро одговарају на државном (српском) језику.“¹³⁹ Бојана Обренова се

помало бавила и вајањем и писањем стихова. У селу се говорило да ужива у жестоким пићима. У школи је радила прилично површно, иако је од стране званичних просветних органа оцењена као добар предавач. Ово није једини случај пристрасности оцењивања српских учитеља у румунским мањинским школама, јер су онде постављана лица подесна за спровођење политике денационализације ђака румунске народне припадности и румунског мањинског живља.¹⁴⁰

Сл. 6 — Румунска женска народна ношња у Овчи крајем XIX века.

1931/32. школске године у школи је било 78 ученика и ученица са 2 одељења (4 разреда) и два учитеља.

Неспоразуми и сукоби између неких српских учитеља и овчанских Румуна, настали углавном због претежно српског састава учитеља, смањени су тек 1935. када је министар просвете издао наређење, у знаку примене Конвенције о уређењу мањинских основних школа у Банату „да се сва досадашња одељења са румунским наставним језиком претворе у државне румунске мањинске основне школе, да се где има могућности за управитеље државних румунских школа предложи учитељи румунске народности, да се Министарству просвете пошаље списак учитеља који су досад радили у одељењима са румунским наставним језиком, а нису румунске народности“ итд.¹⁴¹ Већ исте 1935. године за учитеље овчанске основне школе су постављени Константин Урсаке и Флорика Василију, Румуни,¹⁴² а дотадашњи управник школе Бојана Обренова „мора да тражи премештај због ступања на снагу Конвенције са Краљевином Румунијом“.¹⁴³ Доследно одредбама ове Конвенције, уместо Бојане Обренове за управника школе је постављен Румун Илија Журжован.¹⁴⁴ У том времену, школске 1935/36. године школа је имала 56 ученика и 46 ученица, са 4 наставника.¹⁴⁵

Још од 1932. год. почело се говорити у Вршцу о школској конвенцији између предратне Југославије и Румуније којом би се регулисало да се у школе румунске националне мањине постављају првенствено учитељи румунске народности, држављани Југославије, а у недостатку ових да се места попуне учитељима из Румуније. Овај проблем је у ствари настао још у Аустро-Угарској а поштрен је у времену Версаја, јер су националне мањине Баната, па и румунска, негодовале због малог броја учитеља своје народности. Овде је важно истаћи да је пре ступања на снагу раније поменуте конвенције било потребно да учитељ румунске народности приђе једној од грађанских политичких странака, која је имала утицаја на одређеном подручју, да би лакше био по-

стављен за учитеља школе са румунском децом. А исто тако и већи број гласача требало је да се обавезе да ће на изборима гласати за одређену грађанску странку, која је интервенисала код просветних власти да учитељ буде постављен. На исти се начин поступало и приликом постављања захтева од стране румунске националне мањине за отварање нових мањинских одељења у школама. Више пута грађанске политичке странке нису одржале реч, него су у предизборној кампањи само обећавале постављање учитеља румунске народне припадности, да би за себе обезбедиле гласаче. Ова пракса се продужила и после ступања на снагу поменуте Конвенције.¹⁴⁶

У складу са настојањем властодржаца између два рата да се денационализује румунска мањина, у Банату су постављани српски учитељи у школама са децом румунске националне припадности, па тако и у Овчи.¹⁴⁷

По Конвенцији, при свакој мањинској румунској школи основан је школски одбор, чији је секретар био управитељ школе. На српском државном језику предавани су у III и IV разреду српски језик, историја и земљопис, а остали предмети на румунском језику. Формирањем државних румунских мањинских школа и одржавањем наставе на румунском језику почела се учвршћивати национална свест код Румуна у Банату, па и у Овчи. Уџбеници су, поред штампаних југословенских уџбеника, набављани из Румуније. Основане су и школске библиотеке са књигама на румунском језику и друго.¹⁴⁸

Доласком у Овчанску школу, учитељ Константин Урсаке и управитељ Илија Журжован, обојица румунске националне припадности, трудили су се пре свега да уведу нормалну наставу, односно редовно похађање школе од стране ђака. Они су одржавали чешће састанке са ђачким родитељима и тако с њима успоставили везе које су раније биле врло лабаве. Затим су нарочито настојали да код ученика развију смисао за одржавање личне хигијене, која је код овчанских Румуна прилично занемарена. У овом погледу они су наи-

шли на пуно разумевање код родитеља, тако да су ови децу чисту и уредну слали у школу. Но ова настојања поменутог учитеља и управитеља школе нису се свидела представницима неких грађанских странака у селу, па су почели да интригирају између њих, да би их раздвојили и придобили за своје политичке циљеве. Због овога је Илија Журжован позиван на одговорност у румунску амбасаду у Београду, где је изјавио да не мисли да трпи ничије титорство. Журжован је затим био једно време брисан из списка учитеља Румуна у Југославији који су примали месечну помоћ у износу од 200 дин. за „канторат“ — певање у цркви. Међутим, Урсаке и Журжован наставили су да споразумно сарађују у циљу даљег нормалног развоја школе.¹⁴⁹

И даље, управница овчанске „Основне школе са румунским наставним језиком“ била је 1939. Румунка Марија Гуцуљ.¹⁵⁰ Тада је у школи било 2 одељења са 58 ученика, 60 ученица и 2 наставника.¹⁵¹

Између два рата у селу су постојале две школске зграде, обе у главној улици. Биле су приземне, са зидовима од набоја.¹⁵² По завршеном рату у школску зграду код цркве смештен је Дом културе, а настава је одржавана у другој школској згради и у једној малој просторији поменутог Дома. Стога је Месна канцеларија 1957. уступила своју велику салу за рад школе.¹⁵³

Раније поменуте великосрпске тенденције просветних власти између два рата, спровођене преко извесног броја српских учитеља у селу, изазвале су непосредну акцију отпора овчанских Румуна 1937. када је у Овчи основана „Државна народна школа са наставним српским језиком“. Да је таква просветна политика била нереална и штетна, недвосмислено се види из акта управитеља школе Љубомира Ивезића, упућеног 20. новембра 1937. старешини IV кварта Управе града Београда: „Управа ове школе је више пута молила Суд општине у Овчи, да позове сељаке — Румуне из Овче, да се јаве овој Управи ради саслушања због неслања деце у школу. Општина је саопштавала ђачким

родитељима, али они нису хтели да се јаве овој Управи, јер постоји нарочита акција у селу, коју су повеле извесне личности, да се створи нерасположење према Државној народној српској школи која је из националних разлога отворена прошле године. Да би школа могла да функционише и редовно ради, ова је Управа приморана да Вас умоли да издате налог сталној жандармериској патроли у Овчи, да на тражење ове Управе приведе све оне ђачке родитеље који се не одазивају редовним позивима. За сада Управа прилаже списак лица која се нису одазвала позивима и која треба стражарно привести ради саслушања. Молим за хитно наређење“.¹⁵⁴ Затим, управник Ивезић је на једној од седница школског одбора захтевао да стара овчанска румунска школа подели свој инвентар са новооснованом Државном народном школом. Ту је наишао на отпор од стране школских одборника Румуна. У погледу поменуте поделе школског инвентара Ивезић је наишао на неодобравање и на једном јавном скупу, где му је пришао Јон Петеу Диндуљ и гласно пред свима истакао да то не би било ни реално ни поштено решење.¹⁵⁵

Ивезић је иначе у Овчу дошао као експонент ЈРЗ-е и као такав се представио у Општини односно да има везе са главним одбором ЈРЗ-е. Међутим, он се Журжовану наводно „поверио да је напредан човек“ Ивезић је сарађивао и у дневном листу *Политика* па је у зиму 1937. онде објавио и један напис о путовању преко Чакора. Приликом разговора вођених са Журжованом Ивезић је изражавао своје симпатије за напредне студенте који су учествовали на демонстрацијама у Београду. Једном приликом саопштио је Журжовану да је у листу *Политика* извршена „чистка“ и да су отпуштени напредни новинари „од Балугџића до Ивезића.“ Иначе је волео да се додвори школском надзорнику, општинском бележнику и другим утицајним чиновницима, но изгледа само стога што није долазио редовно на предавања.¹⁵⁶

Занимљиво је напоменути да је непосредно по завршеном другом светском рату Љубомир Ивезић пребегао у Ита-

лију заједно са својом женом Талијанком.¹⁵⁷

За време окупације школа је радила нормално и деца су редовно пратила наставу. Између осталих учитеља тада су били и Јон Мелинеску, Трајан Томић и Бунда Север. Број ђака се у просеку кретао око 120. По ослобођењу од учитеља су и даље остали у школи Јон Мелинеску као управитељ и Трајан Томић, садашњи управник. С обзиром да је већина ученика румунске народности, настава се одвијала на румунском језику, сем 3 часа недељно српског језика у III и IV разреду. Сада су наставници Румуни и Југословени. Једни предају у одељењима са румунском децом, а други у онима са југословенском. Просечан број ђака у свим одељењима био је око 120—150. Иначе, на часовима румунског језика, који се одржавају 4—5 пута недељно, обрађују се и румунски писци, што је у предратној Југославији било занемарено. Имајући у виду националну припадност ученика, поједини моменти из румунске националне историје, а нарочито револуционарни покрети, обрађени су програмом и обрађују се паралелно са значајним збивањима из историје југословенских народа. Ова школа има изгледа за још успешнији развој, но то омета недостатак школског простора, што ће се свакако у догледном времену регулисати.¹⁵⁸

Друштвени и културни живот села

Иако мање насеље, Овча је од почетка нашег века наовамо имала доста развијен друштвени и културни живот.

Као центар културног живота у селу новембра 1944. отворен је Дом културе у просторијама старе школске зграде. Међутим, с обзиром на повећање броја активних чланова културно просветног друштва »Steaua« (Звезда), просторије су постале тескобне, а нарочито позорница. Стога се као један од основних културних проблема села поставља подизање нове зграде за Дом културе.¹⁵⁹

У почетку 1945. године основано је у селу културно-просветно друштво

»Steaua« (Звезда) и тада је бројало око 40 чланова. Први председник му је био Крста Хорија. Данас Друштво има 86 активних чланова, а иначе их је 155. Секције су драмска, хорска и фолклорна. Друштво је учествовало у свим културним манифестацијама у Овчи, као и на смотрама у Панчеву, Падинској скели, Бесном Фоку, Глогоњском риту и др. Године 1956. »Steaua« је делила прво место са друштвима из Борче и Крњаче приликом завршног фестивала смотре културно-просветних друштава Панчевачког рита и добила је 35.000 динара награде. Исте године, 7. јула, оркестар и фолклор Друштва су са успехом учествовали на прослави Дана устанка у Падинској скели. Један од успеха Друштва је и тај што су почеле активно да раде и „фетеле мари“ (на румунском значи девојке удаваче) које до сад нису биле укључене у културни рад због конзервативних породичних схватања. Ово је један од ређих случајева међу банатским Румунима. Такође ваља истаћи да су активни чланови само „паори“ (сељаци) изузев руководиоца секција.¹⁶⁰

Културном богаћењу и ширењу политичких видика Овчана осетно доприноси и растурање међу њима недељног листа »Libertatea« (Слобода) органа ССРНЈ-а, који излази у Вршцу, а у Овчи има 103 претплатника, као и месечника »Lumina« (Светлост) са 5 претплатника.¹⁶¹

Занимљиви су прошлост и рад два певачка друштва из периода између два рата. Румунско црквено певачко друштво у Овчи »Corul bisericese ortodox român din Ovča« основано је октобра 1934. (Акт о оснивању Друштва и правила налазе се код румунског мањинског свештеника Трајана Попескуа). 1935. Друштво је имало 37 чланова.¹⁶²

Ратарско певачко друштво основано је 1935. на тај начин што су из поменутог Црквеног певачког друштва иступили чланови Тодор Петеу, Илија Паску, Јон Ђино и управитељ школе Илија Журжован. Наиме, најпре је искључен из поменутог друштва Тодор Петеу, и то због суревњивости Тодора Попескуа према њему у погледу места хоровађе.

Пошто је у међувремену Илија Журжован премештен, Јон Ђино, Илија Паску и Тодор Петеу су основали ново, ратарско певачко друштво.¹⁶³

*

У многим ситуацијама и на много места представници водећих грађанских странака, као Тодор Бабеу, Петар Томић, Хајнрих Гајдушек, Трајан Попеску и још неки, изазивали су подвојеност у селу. Они су на тај начин делимично утицали и на раздор који се 1935. појавио у Румунском црквеном певачком друштву, јер им није ишло у рачун да чланови Друштва буду јединствени. Тако су се на годишњој скупштини Друштва јасно формирале две групе; прва са учитељима Журжованом и Урсакијем, затим Трајаном Ардељаном, Тодором Петеуом и другима, која је захтевала да ово Друштво буде световно и да се ослободи tutorства црквеног одбора, с тим што би чланови одбора били и младићи који стварно раде у Друштву, а не само старији људи који су одржавали везе са представницима власти, односно представницима разних грађанских политичких странака. Нешто пре годишње скупштине одржан је састанак певача Друштва у стану управитеља школе Илије Журжована на коме је свештеник Трајан Попеску обећао да ће бити на страни опозиције Друштва и да ће радом скупштине као председник руководити правилно. Том приликом му је Журжован рекао: „Попе, ђаво ће те однети ако на скупштини не одржиш реч.“ Међутим, поп је онде остао неутралан. Друга група на скупштини је била против тога да Друштво буде и световно па је демонстративно напустила скупштину.¹⁶⁴

*

Ратарско певачко друштво је имало око 30 чланова, а хоровања му је био Тодор Петеу. Ово друштво није било дугог века. Престало је са радом 1938, када се опет спојило са Црквеним певачким друштвом.¹⁶⁵

Ратарско певачко друштво је на Ускрс 1935. одржало у школској згради

„дилетантску забаву са позоришним комадом и народним песмама.“¹⁶⁶ Међутим нешто раније, марта исте године, школски одбор је, на предлог свога члана Дамјана Крсте, одбио молбу Румунског црквеног певачког друштва да одржи своју забаву у школској згради „пошто у Друштву постоји извесна подвојеност.“¹⁶⁷

Нешто доцније Министарство просвете је одобрило истовремено и једном и другом певачком друштву да забаву одрже истог дана, у истој школској учионици, услед чега је наступио неспоразум и створена гужва, тако да је морала да интервенише жандармерија, која је давала коначно одобрење за одржавање скупова и забава.¹⁶⁸

Спортско друштво „Блаж“ основано је с пролећа 1946. У почетку је носило назив *Invingatori* (на румунском значи победник) а доцније мења назив по Трајану Димитријевићу Блажу, спортисти, погинулом у армији. По оснивању друштво је имало око 40 активних чланова, док их сада има око 100. И ово друштво користи просторије Дома културе, пошто нема својих. Разноликост спортске активности је прилична, јер постоје и раде фудбалска секција и секције за одбојку, шах и стони тенис. И друштво „Блаж“ је 1957. учествовало на смотри поводом Дана младости у Панчевачком риту.¹⁶⁹

1918. у Овчи је основано и Ловачко друштво. Први председник је био Симеон Радић, кафеџија. Тада је друштво имало 17 чланова, од којих 15 Румуна.¹⁷⁰ Између осталог организоване су и хајке на зечеве. Пре довршења одбрамбеног насипа од поплава (1934) становници Овче су се економски помагала и ловом и надокнађивали на тај начин, делимично штету проузроковану честим поплавама. Овчанским ловцима су за време окупације одузете пушке, а доцније су појединцима враћене. По ослобођењу обновљен је рад Друштва, са око 30 чланова. Откако је Овча прикључена Београду овчански ловци, којих сада има око 60, учлањени су у Београдско ловачко друштво.¹⁷¹

Добровољну ватрогасну чету основао је 1906. Немац Гепарт, општински бе-

лежник у Овчи, који је био и њен први заповедник. У почетку је било око 30 чланова. Од ватрогасних справа чета је располагала са две ручне пумпе, а гасила је пожаре и у Борчи, пошто ова није имала своју ватрогасну чету. По завршеном првом светском рату рад чете је обновљен 1919. године и тада јој је заповедник био Петар Крста, сто-

лар. Сада она броји такође око 30 чланова, са заповедником Петром Карабашом, земљорадником.¹⁷²

Веома занимљива, прошлост села Овче нам указује и на три века његовог постојања, а истовремено и на шире и сигурније путеве његовог економског и културног развоја као једне од важних привредних артерија Београда.

НАПОМЕНЕ

¹ Матична црквена књига умрлих 1809 — 41, стр. 43—44, налази се код румунског мањинског свештеника у Овчи.

² Ст. Новаковић, *Гласник Српског ученог друштва* 1875, XLII, 18, 140; Љуб. Стојановић, *Каталог Народне библиотеке у Београду, IV Рукописи и старе штампане књиге*, 1903, 386.

³ Д. Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века*, 1955, 133.

⁴ *Гласник Српског ученог друштва* 1875, XLII, 19.

⁵ Borovszky Samu Dr, *Torontál Vármegye*, Budapest 1911—12, 22.

⁶ Herbert Michaelis, *Beiträge zur Kulturgeographie des Südbanats und des Nordserbiens*, 1940, 13—14.

⁷ Д. Поповић, *Срби у Банату до краја осамнаестог века*, 1955, 133.

⁸ *Јавор*, 1880, 467—68.

⁹ Као под 6, 25.

¹⁰ *Исто*, 35.

¹¹ Franz Griselini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temesvarer Banats*, Wien 1780, 171.

¹² Д. Поповић, *Јавна безбедност у Банату и Срему, Гласник Историског друштва у Новом Саду*, III, св. 3, 394—95.

¹³ Д. Поповић — Ж. Сечански, *Грађа за историју насеља у Војводини*, 1936, 74, 78.

¹⁴ Herbert Michaelis, *Beiträge zur Kulturgeographie des Südbanats und des Nordserbiens*, 1940, 31.

¹⁵ *Војводина II*, Историско друштво у Новом Саду 1939, 89.

¹⁶ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 68.

¹⁷ Szentkláray Jenő, *Calendarul eparhiei ortodoxe romane a Timisorii*, 1945, 139.

¹⁸ *Исто*, 146.

¹⁹ *Исто*, 160.

²⁰ *Исто*, 171.

²¹ *Исто*, 195.

²² Franz Griselini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temesvarer Banats*, Wien 1780, 159.

²³ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 67.

²⁴ Алекса Петеу, кројач из Овче.

²⁵ Трајан Попеску, румунски мањински свештеник из Овче.

²⁶ Илија Мађар, земљорадник из Овче.

²⁷ Илија Журжован, управник Овчанске школе између два рата, сада школски инспектор НО среза Панчево.

²⁸ И. Зеремски, *Бројно стање српског народа у Војводини, ГИД, II, св. 3, 392.*

²⁹ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 69.

³⁰ Мих. Томандл, *Зборник Матице Српске*, серија друштвених наука, 13—14, 138.

³¹ ДАП, Изворни протокол одборских закључака од 21. јуна до 3. јула 1848, Закљученије бр. 154 од 23. јуна 1848.

³² *Јавор*, 1880, 468—472.

³³ Herbert Michaelis, *Beiträge zur Kulturgeographie des Südbanats und des Nordserbiens*, 1940, 108.

³⁴ *Исто*, 116.

³⁵ *Исто*, 104.

³⁶ АО, 1932, бр. 2825.

³⁷ АШ, 1933, бр. 256.

³⁸ Лаза Јанићијевић и Божа Марјановић, земљорадници из Овче.

³⁹ АО, 1945, бр. 461.

⁴⁰ Borovszky Samu Dr, *Torontál Vármegye (Torontalska županija)*, Budapest 1911—12, 22.

⁴¹ С. Милекер, *Историја Банатске војничке границе 1764—1873*, 41—42.

⁴² Д. Поповић — Ж. Сечански, *Грађа за историју насеља у Војводини*, 1936, 74, 78.

⁴³ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 61.

⁴⁴ Као под 40, 22.

⁴⁵ К. Пеичић, *Аутобиографија*, 28, Архив САН у Београду.

⁴⁶ Станојевић, *Енциклопедија*, 114.

⁴⁷ АО, 1935, бр. 8.

⁴⁸ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 3.

⁴⁹ *Исто*, 32—34.

⁵⁰ Д. Николић, *Срби у Банату 1941*, 364—370.

- ⁵¹ Herbert Michaelis, *Beiträge zur Kultur-geographie des Südbanats und des Nordserbiens*, 1940, 22.
- ⁵² АО, 1921, бр. 1259.
- ⁵³ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 30.
- ⁵⁴ Исто, 34.
- ⁵⁵ ДАП, Катастарска књига Овче 1820—1905, непотпуна, стр. 50—150.
- ⁵⁶ Исто, 172—281.
- ⁵⁷ КУ, 1933, бр. 46231.
- ⁵⁸ Исто, 1933, бр. 8031; 1934, бр. 1116; 1937, бр. 5487.
- ⁵⁹ АО, 1922, бр. 655.
- ⁶⁰ КУ, 1929, бр. 25370; 1933, бр. 46231; 1942, бр. 3530.
- ⁶¹ Исто, 1937, без броја.
- ⁶² Исто.
- ⁶³ Исто, 1942, бр. 3530.
- ⁶⁴ АО, 1934, бр. 730, 1398 и 1485.
- ⁶⁵ Алекса Петеу, кројач и К. У., 1937, без броја.
- ⁶⁶ КУ, 1942, бр. 3530.
- ⁶⁷ Јов. Чичкарић, шеф Катастарског уреда у Крњачи.
- ⁶⁸ АО, 1931, без броја.
- ⁶⁹ Исто, 1932, бр. 1466.
- ⁷⁰ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 34—35.
- ⁷¹ Илија Журжован, управитељ Овчанске основне школе између два рата.
- ⁷² КУ, 1942, без броја.
- ⁷³ ВЗ, 1936, бр. 1187.
- ⁷⁴ КУ, Списак о разрезу и наплати водоплавних доприноса 1940—41, бр. 203., В. З., Експроприациона одлука некретнина у Панчевачком Риту 1936, бр. 6763.
- ⁷⁵ Исто, 1954, бр. 12729.
- ⁷⁶ Јов. Чичкарић, шеф Катастарског уреда у Крњачи.
- ⁷⁷ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит* 1953, 35.
- ⁷⁸ АО, 1936, бр. 3906.
- ⁷⁹ Исто, 1945, бр. 173.
- ⁸⁰ Исто, 1945, бр. 508.
- ⁸¹ КУ, 1946, бр. 4087.
- ⁸² АО, 1946, бр. 1827.
- ⁸³ КУ, 1947, бр. 2644.
- ⁸⁴ Мих. Томандл, научни сарадник, Панчево.
- ⁸⁵ Алекса Петеу, кројач из Овче.
- ⁸⁶ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 29.
- ⁸⁷ АО, 1930, бр. 367.
- ⁸⁸ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 41—42.
- ⁸⁹ КУ, 1929, бр. 25370.
- ⁹⁰ АО, 1928, бр. 1438.
- ⁹¹ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 30.
- ⁹² АО, 1934, бр. 1821.
- ⁹³ ВЗ, (Дунавско—Тамишка водна заједница у Панчеву), Збирка униката пријавних листова у коначној рекапитулацији 1935, стр. 101.
- ⁹⁴ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 14.
- ⁹⁵ Исто, 31.
- ⁹⁶ Алекса Петеу, кројач из Овче.
- ⁹⁷ КУ, Књига са распоредом култура и класа 1948, 57.
- ⁹⁸ Алекса Петеу, кројач.
- ⁹⁹ АО, 1945, бр. 3292.
- ¹⁰⁰ Исто, 1938, бр. 3071.
- ¹⁰¹ Исто, 1941—43, бр. 816.
- ¹⁰² Исто, 1945, бр. 2058.
- ¹⁰³ Алекса Петеу кројач.
- ¹⁰⁴ ДАП. Маг. Б., 1848, бр. 632.
- ¹⁰⁵ Исто, бр. 3703.
- ¹⁰⁶ АО, 1932, бр. 2731.
- ¹⁰⁷ Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 63.
- ¹⁰⁸ Исто, 86, 93.
- ¹⁰⁹ Писмо инжењера Радивоја Предића из 1957, налази се код Мих. Томандла, научног сарадника Државног архива у Панчеву.
- ¹¹⁰ АО, 1938, бр. 3727.
- ¹¹¹ Исто, 1941, бр. 12.
- ¹¹² Исто, 1941, бр. 13.
- ¹¹³ Исто, 1936, бр. 2415.
- ¹¹⁴ Исто, 1939, бр. 2715.
- ¹¹⁵ Исто, 1943, бр. 99.
- ¹¹⁶ Илија Мађар, земљорадник из Овче.
- ¹¹⁷ АО, 1930, бр. 41.
- ¹¹⁸ Исто, 1945, бр. 3024.
- ¹¹⁹ АШ, 1924, бр. 82., Влад. Ђурић, *Панчевачки Рит*, 1953, 80., Илија Мађар, земљорадник.
- ¹²⁰ Илија Мађар, земљорадник и Алекса Петеу, кројач.
- ¹²¹ Илија Мађар, земљорадник.
- ¹²² Драгомир Хеђан, земљорадник.
- ¹²³ Јон Петеу, земљорадник.
- ¹²⁴ АШ, 1923, бр. 59.
- ¹²⁵ Илија Мађар, и Алекса Петеу.
- ¹²⁶ Трајан Попеску, румунски мањински свештеник у Овчи.
- ¹²⁷ АШ, 1924, бр. 52.
- ¹²⁸ АШ, 1926, бр. 121.
- ¹²⁹ Исто, 1923, бр. 59 и 91.
- ¹³⁰ Исто, 1924, бр. 9.
- ¹³¹ Исто, 1923, бр. 124.
- ¹³² Исто, 1923, бр. 124; 1924, бр. 31.
- ¹³³ Исто, 1923, бр. 110.
- ¹³⁴ Исто, 1925, бр. 12, 37; 1926, бр. 16, 41, 99 и др.
- ¹³⁵ Исто, 1926, бр. 32, 33.
- ¹³⁶ Исто, 1925, бр. 48.
- ¹³⁷ Исто, 1926, бр. 47.
- ¹³⁸ Исто, 1928, бр. 76.

- ¹³⁹ Исто, 1931, бр. 50, 72.
¹⁴⁰ Илија Журжован, бивши управитељ овчанске основне школе.
¹⁴¹ АШ, 1935, бр. 91.
¹⁴² Исто, 1935, бр. 307, 369.
¹⁴³ Исто, 1935, бр. 125, 155 и 158.
¹⁴⁴ Исто, 1936, бр. 232.
¹⁴⁵ Исто, 1936, бр. 261.
¹⁴⁶ Илија Журжован, управитељ овчанске основне школе између два рата.
¹⁴⁷ Исто.
¹⁴⁸ Исто.
¹⁴⁹ Исто.
¹⁵⁰ АШ, 1939, бр. 39.
¹⁵¹ Исто, 1939, бр. 106.
¹⁵² Исто, 1939, бр. 125.
¹⁵³ Дамјан Мендреу, школски служитељ.
¹⁵⁴ АШ, 1938, бр. 1.
¹⁵⁵ Трајан Попеску, румунски мањински вештеник у Овчи.
¹⁵⁶ Илија Журжован, бивши управитељ овчанске основне школе.
¹⁵⁷ Трајан Попеску, румунски православни вештеник у Овчи.
¹⁵⁸ Трајан Томић, управник овчанске шестогодишње школе.
¹⁵⁹ Исто.
¹⁶⁰ Исто.
¹⁶¹ Исто.
¹⁶² АШ, 1935, бр. 377.
¹⁶³ Трајан Попеску и Тодор Петеу, становници Овче.
¹⁶⁴ Илија Журжован, бивши управитељ овчанске основне школе.

- ¹⁶⁵ Трајан Попеску и Тодор Петеу.
¹⁶⁶ АШ, 1935, бр. 195.
¹⁶⁷ Исто, 1935, бр. 104.
¹⁶⁸ Трајан Попеску, румунски мањински вештеник у Овчи.
¹⁶⁹ Драган Кнежевић, службеник и Трајан Томић, управитељ овчанске шестогодишње школе.
¹⁷⁰ АО, 1920, бр. 826.
¹⁷¹ Илија Мађар, земљорадник.
¹⁷² Јон Олћан, земљорадник.

Скраћенице испред напомена:

А О — Архива Овчанске општине (налази се у НОО Крњача).

А Ш — Архива Овчанске основне школе

К У — Архива Катастарског уреда у Крњачи.

ДАП — Државни архив у Панчеву.

В З — Дунавско—Тамишка водна заједница у Панчеву.

Провера коришћених мемоарских података извршена је у Месној канцеларији у Овчи 25. марта 1958. Присутни су били следећи становници Овче:

Алекса Петеу, кројач, Трајан Томић, управник Шестогодишње школе, Дамјан Мендреу, школски служитељ, Трајан Попеску, румунски мањински свештеник, Глигорије Белецки, бивши општински благајник и земљорадници: Тодорика, Ардељан, Илија Мађар, Јон Ђина, Роман Бурља, Божа Марјановић, Петар Ђину, Светомир Љубић, Жарко Мендреу, Кузман Попеску, Драгомир Хеђан, Јон Томић и Кузман Мендреу.

AGGLOMÉRATION OVČA

V. KOLAKOVIĆ

Cette monographie traite du passé de l'agglomération de la minorité roumaine, Ovča, dans le Banat du sud, à proximité de Belgrade.

Les plus anciens des textes écrits sur Ovča nous renvoient à l'année 1665, de cette date jusqu'en 1815 c'est une agglomération serbe, dispersée à plusieurs reprises par des invasions étrangères et même incendiée à l'occasion de «la terrible et dangereuse maladie — la peste», apportée par de nouveaux venus de la Serbie. L'année 1815 marque

un tournant décisif quant à la population de Ovča. La déportation forcée des Roumains de Klek, dit la tradition, a été faite dans le cadre des tentatives de colonisation systématiques et longues des autorités austro-chaïennes dans le Banat du Nord, faisant immigrer des Allemands au détriment des autochtones. Ainsi en 1815 eut lieu un déménagement forcé, en masse, des familles roumaines de Klek, avec leurs biens en bétail et en mobilier, dans les régions marécageuses, souvent inondées, de Ovča, région

malsaine, foyer des maladies contagieuses et très peu propice à l'agriculture. C'est un fait intéressant et douloureux, que les Roumains de Klek, victimes de cette déportation dans le but de colonisation allemande du Banat du Nord, étaient les descendants des Roumains déportés déjà, cinquante ans plus tôt, à l'époque de Marie-Thérèse, de leurs villages de Sacalz et Kich-Falud à Klek.

Il y a des familles de Roumains à Ovča surnommées *Chopotani*, par leur origine ils sont de Chopot en Roumanie. D'après la tradition il y en a aussi de la région d'Erdel — Krišane et du Novo Selo au Banat. Ce sont surtout des familles de curés qui ont, paraît-il, pris des noms serbes afin d'être mieux traités par la Métropole de Karlovci, car les curés roumains dépendaient hiérarchiquement d'elle jusqu'en 1864.

A l'époque de la libération de Banat des Turcs, en 1717, Ovča comptait 40 maisons, mais en 1727 il n'y en avait que 20, car le village fut entre temps incendié à cause de la peste.

Depuis 1846, après l'arrivée des Roumains, leur nombre variait de 1314 jusqu'à plus de 2000 vers les années cinquante du siècle dernier. Ce qui frappe c'est la baisse systématique du nombre d'habitants de Ovča entre 1890 jusqu'en 1931, ce qui est une conséquence du mauvais climat, de l'homogénéité ethnique, du système de naissances — 1 à 2 enfants, et de mauvaises conditions hygiéniques dans les maisons. Actuellement Ovča compte environ 360 maisons avec environ 1800 habitants dont plus de 1300 Roumains, Serbes, et le reste appartient aux nationalités diverses.

Ce n'est qu'en 1815, à la suite de l'arrivée des Roumains qu'une vie normale s'établit à Ovča, sans déportation et avec la culture systématique des terres. Ces cultures sont très intenses grâce à l'exceptionnelle ardeur au travail des paysans Roumains. Par les ordres de l'empereur d'Autriche des années 1867 et 1868 Ovča a reçu, de même que les autres communes frontalières, environ 6000 acres de terres d'état, mais elle n'en garda plus tard qu'environ 1500 acres, n'ayant pas élevé dans les délais prescrits des digues de protection, ce qu'elle était tenue à faire. Puisqu'en 1870 une distribution des terres aux colons allemands — des sans terre — eut lieu, Ovča et la com-

mune voisine Borča, commune serbe, n'acceptèrent pas que leur terre soit distribuée, comme c'était prévu par les décrets impériaux de 1865 et de 1866. Et ce n'est pas tout. En 1876 ces deux communes intentèrent un procès aux Biens d'état du Royaume de Hongrie exigeant l'élévation d'une digue protégeant les terres des inondations. Car depuis la Charte Impériale de 1872 et la loi hongroise de 1873 les régions frontalières, y compris Ovča, appartenaient à la Hongrie.

Après la première guerre mondiale, en 1919, de même que les autres communes frontalières, Ovča a obtenu en location les marais appartenant aux biens d'état hongrois, contre un loyer de 26.000 dinars par an. Plus tard ces communes et Ovča aussi, devinrent propriétaires des terres louées.

La commune de Ovča ne possédait en 1919 que 103 arpents et 1229 centiares de terres labourables, tandis qu'elle avait 2169 arpents et 793 centiares de pâturages. Avec d'autres terres elle en avait moins de 3000 arpents. Grâce au labeur des Roumains et aux travaux de mélioration, les pâturages ont entre temps été transformés en terres labourables de sorte qu'en 1933 il n'y avait que 502 arpents et 748 centiares de pâturages et beaucoup plus de terres labourables, 1770 arpents et 1274 centiares.

Par les décisions de la commune de Ovča en 1928 et par celles du Ministère de l'agriculture de 1929 les 1100 arpents de terres des marais ont été distribués aux habitants de Ovča, mais ils n'en sont devenus propriétaires qu'après la seconde guerre mondiale, dans le pays socialiste. Cette distribution des terres a donné lieu à d'importantes «affaires de commerce» qui prenaient l'allure de toutes sortes de trafic au détriment du paysan pauvre. Certains paysans pauvres de Ovča, acculés par la misère, vendaient d'avance les terres qui devaient leur être allouées, ne sachant même pas l'endroit où cette terre leur sera donnée et perdaient ainsi leur droit de possession. Et avec des terres, souvent de qualité, obtenues pour une bouchée de pain, s'enrichissaient les riches propriétaires de Ovča et des capitalistes de Pančevo et de Belgrade. En 1936 des terres ont été distribuées aux cultivateurs sans terre, un demi-arpent par tête: 238 arpents ont ainsi été distribués à Ovča.

Malgré toutes ces mesures prises entre les deux guerres dans le but de pourvoir les paysans de Ovča de la terre labourable, lors de la réforme agraire de 1946 il y avait au village de Ovča 50 sans terre et 2 cultivateurs ne possédant que 3 arpents chacun. A cette occasion chacune des 52 familles a eu de 1 à 5 arpents de terre, de sorte que 174 arpents ont été distribués. Enfin l'existence des sans-terre a été liquidée et chaque cultivateur a maintenant sa terre en tant que source de revenus et d'existence.

Tant qu'il n'y avait pas de digue de protection autour du Marais de Pančevo, construite en 1934, Ovča souffrait des inondations en automne ou au printemps, du Danube et du Tamiš, et la circulation au village même, et avec Belgrade et Pančevo se faisait par des canots. Dès que les paysans de Ovča remarquaient la hausse du cours des rivières, ils évacuaient leur bétail aux pâturages autour de Banatsko Novo Selo, Vladimirovci etc. L'exode du bétail durait des jours et offrait le tableau douloureux de la lutte de l'homme avec l'élément. Mais, malgré de fréquentes inondations désastreuses les paysans de Ovča n'ont jamais songé à quitter définitivement leur village, car le Danube, en se retirant, laissait des couches de vase fertile, qui donnait de bonnes moissons. A cette époque, avant la construction de la digue, les Roumains de Ovča élevaient surtout des moutons, ce qui explique le nom de Ovča (ovča — mouton en serbe) et celui de Baranioš (barany — berger en hongrois) et des porcs, et puis chassaient, pêchaient et fabriquaient des objets en rotin. Grâce aux conditions favorables à l'élevage Ovča avait en 1929: 3600 moutons, 500 têtes de bétail et 300 porcs. Ils étaient beaucoup moins cultivateurs à cause des inondations fréquentes et dévastatrices. Ils cultivaient surtout du maïs, moins le froment et le mil, et avaient aussi des potagers et quelques vignes.

Après la construction de la digue en 1934, d'importance décisive pour l'agriculture de Ovča, les paysans Roumains adoptent davantage la culture des terres, d'autant plus que les Marais de Pančevo étaient reliés par la route Pančevo—Belgrade et par le pont de Pančevo à Belgrade (en 1935), ce qui a contribué également au rendement des terres et à l'amélioration de la situation économique des paysans de Ovča.

A cette époque on est passé, à Ovča, à une culture plus intense de la vigne, de sorte qu'il y avait entre les deux guerres plus de 100 arpents de terre sous les vignobles. Mais, ces dernières années le nombre de vignes a été considérablement réduit soit à cause de mauvaises années soit en raison de la rentabilité insuffisante de la vigne hybride dont la culture est chère. En 1948 le village avait 145 acres et 139 centiares sous les vignes, tandis qu'en 1957 il n'en restait que 69 arpents et 880 centiares. Quand aux céréales, en 1938 après la moisson sept batteuses travaillaient à Ovča et 19827 m. cubes de froment, 213 mètres cubes de seigle et 239 mètres cubes d'avoine ont été battus.

Compte tenu de la grandeur du village et du nombre d'habitants, il y avait assez d'artisans. En 1941 il y en avait 16, et après la guerre, en 1945 — 15, dont 3 forgerons, 2 carrossiers, 2 serruriers, 1 menuisier, 1 fourreur, 1 tailleur, 1 cordonnier, 2 barbiers et 2 bouchers.

La proximité de Belgrade et de son marché, où les habitants de Ovča apportent depuis plus de vingt ans leurs produits agricoles et surtout de grandes quantités de lait, a contribué considérablement au développement économique de Ovča et à l'augmentation du pouvoir d'achat de ses habitants. Actuellement quatre familles ont leurs propres tracteurs et il y a au village 7 fiacres, environ 180 bicyclettes, environ 160 appareils TSF etc. Après la dernière guerre 26 maisons en dur ont été construites à Ovča et 25 maisons mixtes. Nous ferons remarquer que l'ascension économique du village en général et des particuliers est due aussi en grande partie au caractère exceptionnel, laborieux et économe, des Roumains de Ovča, qui ne quittent pas leurs champs aux premières gouttes de pluie, mais attendent que l'averse les en chasse.

Le passé de l'école primaire de Ovča, actuellement école de six classes, est particulièrement intéressant et riche. Car elle représentait non seulement le foyer culturel du village mais aussi l'arène où s'affrontaient — entre les deux guerres — les instituteurs chauvins — Serbes et les habitants Roumains, que les premiers essayaient de dénationaliser. Cette école a été fondée deux ans après la déportation forcée des Roumains de Klek, en 1817. Depuis la première

guerre mondiale jusqu'à nos jours le nombre d'élèves est passé de 60 à 150, l'école avait d'habitude deux instituteurs. Jusqu'à l'entrée en vigueur de la Convention avec la Roumanie en 1935, d'après laquelle toutes les classes à l'enseignement de langue roumaine ont été transformées en écoles primaires de la minorité roumaine, l'école de Ovča a sensiblement souffert de la résistance des parents d'écoliers roumains car les instituteurs y étaient Serbes en majorité, souvent porte-paroles des partis bourgeois au pouvoir et adeptes d'un program au caractère national serbe prononcé. Cette résistance se manifestait surtout par le refus d'envoyer les enfants à l'école et la Direction de l'Ecole avait demandé plus d'une fois l'intervention des autorités dans ce sens. Le travail normal de l'école devait parfois être interrompu à cause des inondations par le Danube ou le Tamiš. Actuellement les instituteurs y sont et roumains et yougoslaves. Les premiers enseignent dans des classes où les enfants sont Roumains et les seconds dans des classes yougoslaves. L'enseignement du roumain englobe aussi des oeuvres d'écrivains roumains, ce qui était négligé dans l'enseignement d'avant guerre. Des moments importants de l'histoire roumaine, surtout les mouvements révolutionnaires, font partie du programme et on les enseigne parallèlement aux évènements importants du passé yougoslave. Le problème des absences des élèves roumains a été ainsi résolu d'une manière radicale et durable dans l'esprit du principe d'une absolue égalité en droit des minorités nationales avec les ressortissants Yougoslaves.

Tout en n'étant pas grand le village de Ovča avait dès le début de notre siècle une vie sociale et culturelle assez prononcée. Le passé et le travail entre les deux guerres des deux chorales présente aussi de l'intérêt. La chorale roumaine a été fondée près de l'église en 1934, tandis que la chorale paysanne s'est formée en 1935 en tant que fraction de la première et avec la tendance de se libérer de la tutelle ecclésiastique et

des contacts étroits avec les représentants des autorités. Il y avait aussi au village à la même époque une Société des chasseurs et une Compagnie de pompiers.

Après la guerre, en 1944, une Maison de Culture a été ouverte au village en tant que foyer culturel, et en 1945 fut fondée la Société Culturelle et Artistique de la minorité roumaine »Steana« (étoile) avec trois sections. Au début elle ne comptait que 40 membres mais elle en a aujourd'hui 86. Cette Société est très active et au festival des Sociétés culturelles des Marais de Pančevo elle a été parmi les couronnées. Un succès sérieux de la Société c'est d'avoir réussi à attirer les »fetele mari« (filles à marier) auxquelles les principes conservateurs des familles ne permettaient pas cela. Le village a également un club sportif, »Blaz«.

L'enrichissement culturel et l'élargissement des horizons politiques et sociaux des Roumains de Ovča sont complétés par la diffusion de l'hebdomadaire »Libertatea« — organe de la Federation Socialiste du Peuple Travailleur, qui compte 103 abonnés dans le village — et la revue mensuelle »Lumina« qui a 5 abonnés.

Ovča s'est engagée ainsi, après la IIe guerre mondiale, dans la voie large et sûre du développement économique et culturel.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Le territoire de Ovča, 1945.
 Fig. 2 — Faximilé d'une partie de la 43e page du livre des décès, de l'église, de 1809 à 1841 avec le nom du dernier paroissien enterré à Klek 1815.
 Fig. 3 — Faximilé d'une partie de la 44e page du livre des décès entre 1809 et 1841, avec le nom du paroissien enterré le premier à Ovča en 1815.
 Fig. 4 — L'église orthodoxe de la minorité nationale roumaine à Ovča.
 Fig. 5 — Costume national roumain masculin à Ovča à la fin du XIXe.
 Fig. 6 — Le costume national roumain féminin à Ovča à la fin du XIXe siècle.

